

PAUL EVERAC

*Convorbire la Arad
între şapte magnifici
dimpreună cu
femeia iubită*

piesă în şapte tablouri

PERSONAJELE

**PRIMUL MAGNIFIC
AL DOILEA MAGNIFIC
AL TREILEA MAGNIFIC
AL PATRULEA MAGNIFIC
AL CINCILEA MAGNIFIC
AL ŞASELEA MAGNIFIC
AL ŞAPTELEA MAGNIFIC
FEMEIA IUBITĂ
IUBITA POSIBILĂ**

Un vâl de pînă acoperă, pe mai multe niveluri, mai multe scaune, şapte la număr — scaune sau fololii, după caz. La început nu se vede nimeni, e o masă amorfă. Apoi o tină ră intră, ridică un capăt al vâlului şi descoperă un tînăr adormit în scaun. E un tînăr uscăţiv, tras la faţă. Îl cheamă Ilie Mihuş.

1

**Primul magnific :
Ilie Mihuş şi Rossella**

MIHUŞ (nemulţumit): Ce-i, fată? Ce-i baiul? De ce nu-mi dai pace?

ROSSELLA: Ce-ţi fac? Dormi, în ziua mare, ca şi cînd ai fi fost la nuntă. **MIHUŞ:** Şi ce-i cu asta? Poate e-am fost, la altă nuntă, pe care tu n-o ştii.

ROSSELLA: Măcar să fi fost şi la Papură împărat, numai să mai ieşi de aici. Unde vrei să ajungi, Lie, în paradis? (Ironie.) „Clasa muncitoare merge drept în paradis” — aşa-i?

MIHUŞ (bombănind): Merge, dar nu se grăbeşte. Mai bine-l facem aici, paradisul — asta-i teoria. Şi practica!

ROSSELLA: Măcar ai visat frumos? Ori tot la dărănatele alea de circuite integrate şi de microprocesoare? Mă, tu inovezi şi-n somn.

MIHUŞ: Auzi! Şi cum ar fi cînd aş visa frumos?

ROSSELLA: M-ai visa pe mine. Clar?

MIHUŞ: Bun înţeles. Şi acumă, spune urgent: care-i problema? Ori, dacă ştii că te visez, de ce sărăcie mă sooli?

ROSSELLA: Ca să mă poţi compara cu cea din realitate. Problema este că ţi-am adus un sandvici. Şi că am venit să mă cert cu tine.

MIHUT: N-am timp, fată! Problema este că noi trebuie să dăm gata rama a treia la metrou, să le arătăm la bucurăreșteni ce putem! Și până nu dăm gata rama a treia la metrou, alte probleme pentru mine personal nu există. Clar?

ROSSELLA: Ca să dai gata rama a treia la metrou înainte de a te da gata pe tine ar trebui să măninci în fiecare zi și să dormi în fiecare noapte, deșteptule. Și să nu mai faci pe supradesteptul, că nu ești numai tu căpos la fabrica de vagoane Arad. Nu depinde Republica numai de cerebelul tău!

MIHUT: Asta-i ideea urgentă care ai venit să mi-o comunici tu, Ross? Nu puteai s-o lași pînă miine? Să se coacă mai bine?

ROSSELLA: Numai la tine se coc ideile noaptea. Cînd ai idei, parcă ești scos din spital, așa umbli. Și partea proastă e că ai mereu!

MIHUT: Și acum ai venit să mă-ngropi, sau ce?

ROSSELLA (cu o emoție ascunsă sub veselie): Poate. Nu depinde numai de mine. Dar, de fapt, tu și ești îngropat pînă-n gît. Auzi, Lie? Trebuie să vii la cor.

MIHUT: La ce?

ROSSELLA: La un cor care se pune la punct.

MIHUT: Na, du-te, dă-mi pace, pînă nu-ți articulez una! Ce corul nevoii vrei? N-am eu cor destul la mine-n secție? Nu cînt destul de sonor „Glasul roților de tren” pînă în Sri Lanka și în Bangladesh? Acum vrei să-ți fac și activitatea ta, așa-i, tovarășa de la sindicat?

ROSSELLA: Nu pe-a mea, tovarășu! E o serbare pentru Unirea cu Patria. Mămă la 1 decembrie și trebuie să te mobilizezi cu entuziasm, înțelegi? Și tu, și ai tăi din grupă! Și să le dai exemplu! Și să vii să cînti cu oțacii! Asta e!

MIHUT (privind-o cruciș): Măi! Știi ce ți-o zice eu?

ROSSELLA: Nimic n-ai să-mi zici! Asta e linia și pe asta defilăm. (Pe jumătate în glumă.) Că ți-ai făcut meseria, sau meșteră, că ai băgat șaisprezece invenții personale în rama generației a treia de la metrou, asta e floare la ureche, nu te-a obligat nimeni să fii inventator. Dar aici noi te obligăm! Fiindcă ne-am săturat, tovarășe! Mie Mihut, să crezi că dacă ai pilit luna și ai încîrnat chifla și ai scos sistemul de luminat cu dublă baterie, și limitatorul de mers în gol pentru aparatele de sudură, și te pregătești să preiei curent termic direct din catenară și să dai vagoane de 200 km/oră viteză, poți să scapi de cor și să te

arătați indiferent la ce s-a întîmplat la 1 decembrie 1918.

MIHUT (cu gura căscată): Măi, tu ești proastă sau te faci?

ROSSELLA: Mă fac.

MIHUT: Na, eu ațita te rog, să nu te mai faci acum cu mine! Dă sandviciul sî-l mînc și du-te, mă rog frumos, să ții discursuri la altul! Eu am capul blindat numai cu scheme de input și output, numai cu diagrame de optimizare...

ROSSELLA: Tu ai capul băgat în straiță, mai rău ca Ivan Turbincă, și din straița asta nu mai știi să ieși. Decît la fotbal.

MIHUT: Rossule, dacă tu ai venit astăzi să mă crești din nou, află că ce-o greșit odată mama nu mai poți tu îndrepta. Și nici ce-o greșit tata, fie lertatul Lazăr Mihut, care o fost împiepat de mișcare, și n-a greșit în treizeci de ani nimic. Nici bunicul Romuius, care o fost acar și ărnar și o servit șase ani la Magyar Állami Vasut și n-o avut nici acolo o penalizare! Ei în tot cazul știu mai bine ce-l cu România Mare, fiindcă ei or făcut-o. Și mie mi-au lăsat să mă lupt mai departe pentru nația română, dar pe alt tărîm. Iar dumneavoastră, domnișoara Rossella Streza de la sindicat, care nici măcar nume românesc nu prea aveți...

ROSSELLA: Acuma ești măgar! Și-mi pare rău că te-am provocat. Nu ești destul de cavalier ca să recunoști că oricine te scoate din roboata în care te-ai înfipt ca un disperat îți este dușman și te porți cu el grețos. N-ai decît să șezi aci acasă, nu veni la nici un cor! Mi-am dat seama, și nu de-acum, că ești sucitul sucțiilor! Servus, Lie!

MIHUT (înai retractil): Poate n-am voce...

ROSSELLA: Poate n-ai altceva! Ți-am trimis și pe băiatul ăla de la radio să-ți facă un reportaj.

MIHUT: N-am lipsă de nici un reportaj!...

ROSSELLA: Puteai să-l accepți că era trimis de mine. Ce-ți strica puțină reclamă, cu la cow-boy? Doar vorbeai de lucruri adevărate, și serioase, nu de scorneli.

MIHUT: Nu vorbesc de mine, nu-mi place. Nu sînt o persoană care vorbește. Ce îmi place e să fiu lăsat în pace, să-mi văd de treburile care le am. (Adaugă.) Și de tine, de asemenea, pot să spun că mi-ar putea place, dar nu cînd mă scoli din schemele mele să-mi vorbești de România Mare și de cor!

ROSSELLA (schimbînd vocea): Lie, se dau locuințele!

MIHUT: Și ce-l dacă se dau?

ROSSELLA: M-am uitat pe liste: tu nu te-ai pus!

MIHUȚ: Nu.

ROSSELLA: Nici cerere n-ai!

MIHUȚ: Nu.

ROSSELLA (îl privește lung): Și de ce, domnule? Nu te lasă tată Lazăr Mihuț, din groapă, să-ți ceară o locuință mai bună? Să ieși din cămăruța asta nemorocită de demisol?

MIHUȚ: Nu mă mișc de aici. Nu-mi place. Să le deie la alții!

ROSSELLA: Adică aici vrei să putrezești!?

MIHUȚ: Nu putrezesc. Atita vreme cît îmi umblă mintea spre lucruri tot mai...

ROSSELLA: Ești bătut în cuie aici? Poate că locul ăsta e fermecat, mai știi!

MIHUȚ: Poate că.

ROSSELLA: Și ce-ți place așa de mult să șezi aici, în locul unui invalid care a murit lovit de șlog? Ori, cum! se zice, de infarct!?

MIHUȚ: N-am știut niciodată, foarte exact, că cine o mai fost sau mai e aici prin casă. Un profesor știu să fi trecut, c-a lăsat fel de fel de pascălii. M-am uitat, nu m-or interesat, le-am împins mai încolo, nu mă deranjează!

ROSSELLA: Acel profesor ar fi stat, zice-se, în camera de sus, aici își ținea doar hîrtoșăria. Iar în apartamentul mare au locuit proprietarii, ștăbii. Să-ți-l dea pe ăla! Îl meriți. Lie!

MIHUȚ: Ce să fac cu el? Îi mare!

ROSSELLA (cu sfială): Și tu... nu mai ai de gînd să crești — ca familie?

MIHUȚ: Nu în-am prea gîndit. Cel puțin nu acum. Să terminăm mai întîi...

ROSSELLA (îl întrerupe cu o iritare rău ascunsă): Da-da-da-sigur! Să terminăm mai întîi metrour, generația a treia, să le arătăm ce putem la hucureșteni! Și cui să le mai arătăm? La americani!? Zi-i! Și cîte generații să le mai arătăm? Zi-i!

MIHUȚ (surprins): Rossella! Ce te-a apucat?

ROSSELLA: Să stăm aici, fără mîncare, fără somn, fără confort, fără distracție, pînă crăpăm! De ce?

MIHUȚ: Pentru că așa-i drumul meu, na!

ROSSELLA: Ce vorbești! Îți spun eu că o fi locul de-aici plin de farmece. Eu una, în tot cazul, vîd că n-am nici unul!...

MIHUȚ (derutat): Tu?

ROSSELLA: Eu! În ceea ce te privește pe tine personal, desigur. (Dă la iveală adevăratul motiv al venirii.) Altfel, tovarășul inginer Sava Gomboș m-a cerut în căsătorie. Aud?

MIHUȚ (ușor neliniștit): Cînd?

ROSSELLA: Alaltăieri! Și mi-a dat un timp de gîndire scurt: pînă astăseară.

MIHUȚ: Și?

ROSSELLA: Și atunci te-am sculat din meditație și din scheme. Nu te-am sculat ieri, nu te-am sculat alaltăieri, nu te-am sculat cîtiva ani buni de zile de cînd ne cunoaștem și așa-zicînd, ne iubim... Dar azi, văzînd că nici acum nu ești pe lista de locuințe cu trei camere și baie care se înaintează mîine dimineată la municipiu, te-am sculat! Ca să-ți spun: „Servus, Lie, ce mai faci, ce mai gîndești?” Sau, dacă preferi „Pardon, scuzați, bonsoar, tovarășe Ilie Mihuț! Complimentele bunicului dumneavoastră, Romulus! Eu, una, v-am lăsat!...”

MIHUȚ (cam confuz): Rossule, tu te camții de minuni! Așa-i?

ROSSELLA: Așa! Ia uite ce fîntă comică mai sînt eu! M-a cerut și pe mine o dată, o singură dată, cineva de nevastă, la vîrsta suavă de 23 de ani, și închipuie-ți că l-am crezut! Acela nu s-a sfîit de faptul că sînt orfană și că am fost crescută la orfelinat, cum s-au sfîit... alții. Că nu se știe sigur cine e tata, ori că se bănuiește c-ar fi lual-o pe mama cu sila după ce m-au născut și a întins-o cu ea în Italia, ori c-ar fi omorît-o signor Giorgio Streza! Nu s-a speriat inginerul Gomboș nici de aceea că aș putea fi contesă...

MIHUȚ (zîmbesc): Tu? Ludo!

ROSSELLA: Adică, de ce nu? Nu arăt destul de... nobilă? (Îl privește gata să sară-n aer.)

MIHUȚ: Ba... Dacă vrei tu...

ROSSELLA: Vreau! Am aflat că mama s-a numit Lucaciu, bunicul fiind Lukács Péter, amestec de ungur și slovac, minier la Lonea, înșurat cu o olteancă, Eufrosina Balea, din Gorj, care, la rîndul ei...

MIHUȚ: Na, și-atunci, de unde nobilă?

ROSSELLA: Probabil, boieroaică din neamul Bălenilor. Îți convine mai mult? Iar mama lui domnu' Streza era ceva Bantaș din moldoveanul Gorigiță Bantaș și o Smaragdă Gînju, fiica unui pădurar, Istrate Gînju, cu o foarte misterioasă Teodosia Duca-Radziwill, rudă cu familia Trubetzkoy...

MIHUȚ: Du-te, vorbești ca să n-adormi!

ROSSELLA (cu intenție): Ca să n-adormi tu!

MIHUȚ: Ba, uite, la asemenea poante am să adorm la loc!... Noi avem să definitivăm, mîine, selectarea legăturilor rezistențelor din heater...

ROSSELLA (mușcîndu-și buzele): Asta e tot ce poți să-mi spui acum? Toată declarația ta, asta e? Sînt o corcitură, da, știu! Sînt o orfană, știu! O vagaboandă! Bunicul a venit ca pietrar în țară și a lucrat apoi la Odessa și Tiraspol... Ceilalți, care de pe unde... Dar cine îmi garantează mie

că tu, cu tot Romulusul tău, n-ai fi peceneg sau cuman, tovarășe Mihule?

2

MIHULE (cam tulburat de veștile și de ieșirea ei): Rossella, lasă-mă să mă gîndesc!...

ROSSELLA (lansată, cu temperament)

Sînt o proletară, vrei? Sau o capitalistă, vrei, căci tata a fost ceva mai mare pe la Româno-Americană, la Ploiești!? O nemeșoaică, vrei? O fiică de bastardă din unirea unei nobile pravoslavnice cu o slugă! Un om al muncii, totuși, cu studii la ASE-București. Vrei un pui de cloșcă moldavă, care face plăcinte bune? O dizgrațiată, vrei? O disperată! O ființă foarte mîndră, în același timp, de mine și de românismul meu! Ba uneori chiar și de tine, tovarășe... Caramihuleț! — știi că și bunică-mea avea și rude în Macedonia!? Ce mai sînt? O responsabilă sindicală care-și face datoria spunîndu-ți să poștești mîine la cor. Și, foarte probabil, soția lui Sava Gomboș, inginer tehnolog, locuind într-un bloc nou, modern, de pe malul Mureșului, din fosta Mîclăcea, cu o Dacie 1310 Lux la dispoziție! Ce mai sînt? (Strigă impresionant.) Ce mai sînt? (Ceva mai potolit.) Gîndește-te pînă mîine dimineață ce mai sînt eu în general. Și ce mai sînt eu în particular, pentru tine. (Se moaie.) Și nu uita să-ți măninci sandviciul. Și nu mai face pe deșteptul și pe magnificul, c-au mai fost și alții care au inventat ceva în lumea asta!

MIHULE (aproape de criză): Zău că nu fac, Rossella! Dar eu nu pot trăi altfel, decît descoperind, inventînd, asta trebuie să-ți întrezărești în cap! Trăind așa cum trăiesc! Cine nu face mereu un lucru nou, cine nu se înscrie zilnic în dezvoltare, acela nu trăiește! Nici individ, nici nație. Nu fac pentru bani, dau statului valori, asta-i „boieria” mea. N-am lipsă de rostuire, n-am lipsă de onoruri, nici de publicitate, n-am lipsă de nimic din cele ce... (Rossella iese, el tresare.) Ba da, de tine am, Rossella!... Să stai aici cu mine, în această încăpere mică... (Gema.) Vino înapoi, știi bine că nu te voi lăsa nimeniui altuia... știi bine!... Că pentru tine voi fi în stare...

(A plecat doi pași după ea, se oprește mirat, ca și cînd ea n-ar fi fost, ca și cînd ar fi visat toată scena. Se întoarce gînditor la locul lui. Dar, iată, în lumina schimbată, s-a ivit de sub lîntoliu un alt magnific, figură țărănească, brăzdată, puțin hieratică, cu ochi mari, cam sicși. Mihule se reazăză înmărmurit în scaunul său.)

Al doilea magnific : Ilarie Sabău și Rusalina

ILARIE (cu o crispă interioară extraordinară): N-o dau! Nu v-oi da-o niciodată! Așa să știți!

MIHULE (murmură fără să fie auzit): Pe cine?

ILARIE: Poate că-s bat, dar eu de dat n-oi da-o, nici acum! Imre, ai fost cu adevărat preten, cu așa te țin pînă azi, și pînă după moarte! Apoi și vi-nătorile celea care le-am făcut noi în pădurile de la Trăznea, și pe Meseș în sus!... Pușcai mai bine ca mine, măcar că nici eu nu trăgeam rău... Dar în frați n-am vrut să trag, atunci în '18! Ba o vreme am tras și am puseș în ei, mai la început... Veneau și se uitau la mine cu ochii lor morți și ziceau: „No bine, Ilarie Sabău, dacă tu ai putut să tragi în noi, rumâni ca și tine, care am venit să te dezrobim și ne dăm viața pentru soartea ta, ca tu să ne puști, atunci nici ție nu-ți marga bine cit îi trăi, fără numa' toate să-ți marga altcum”. Dar de ce, mă fraților? Apoi eu nu vreau să trag, dar dacă eu trag mă căsăpesc alții pe mine, din spate, că așa-i cînd mergi într-un război unde ești dus fără voia ta cea bună, n-ai cum să te încontrozi, că-n față-i foc și în spate iară foc, și nu știi cum să faci să-ți scapi viața și sufletul. „D-apoi ce-ți folosește viața, dacă...?” Așa ziceau, dreptate aveau, dar eram tînăr, vezi! Cum să mori la 21 de ani? Am văzut eu prea bine ce-i moartea, în urmă, cînd am tot murit, cu fiecare. Dar atunci nu știam să mor, nu mă învățasem cu acela gînd. Și ți-am spus ție, Imre, într-o sară, că eu am să fug la ai mei, să trec prin sîrme! Și ai zis: „Nu fugi, Ilarie, că arnata-i arnata și porunca îi venită de sus. Că, dacă-i pînă acolo, românii tăi ne-or atacat, măcar că la început aveau alianță scrisă cu noi”. Ce alianță dracului, zic, să fii aliat cu cel care nu te-o lăsat niciodată să te scoli la viață, ci numa tot să stai să-i fii slugă!? Ce alianță au românii cu baronul Szolnoki și cu grof Patakfalvi, spune-mi, care de cînd mi-s eu s-or uitat la mine ca la o vită și eu acum să-mi puse frații pentru ei, și pentru Zoli cel nebun, care dă cu praștia în mine? „Ii copil!” Și dacă-i copil, de ce-l crește și-l învață așa, că noi nu sîntem nimic pe fața pămîntului? Că numai ei is? Eu fug, că nu m-o născut mama honvéd, m-o născut rumân, „valah puturos”. Apoi dacă-s puturos, de ce

să stau aici să-mputesc tranșele lor? Mă duc eu și mă spăl în singe nemeșesc și n-oi mai fi puturos. Tu erai sergent, m-ai fi putut momentan duce la comandant, la Ungvary Kapitány, și gătai cu mine. Dar tu n-ai zis către nime nimic, nici către mine n-ai zis nimic, măcar că erai ungar încarnat, însă pretenii am fost buni. Și te-ai culcat sara după ce m-ai rinduit planton și cînd am plecat și m-am rătăcit în mărăcini și-n bruji și nu mai știam încotro s-apuc, nici ce patrulă vine, te-ai pus și-ai tras în piciorul meu și m-ai lăsat șchlop. Atunci, pe moment, n-am înțeles, Imre, numa' mai tirziu am înțeles. Tu puteai să mă pusti complet, dar ai vrut să-mi scapi viața, și sufletul, și să mă scoată ai tăi de-acolo — că de ajuns la al mei n-aveam cum ajunge! —, dar nici să nu mă scoată dezertor! Și-ai zis că mi-ai dat tu ceva misiuni și că m-or pușcat rumânii. Și m-or reformat, măcar că bine era să fi luptat și eu pentru țărișoara mea! (*Scute din turencă o sticlă și bea un git.*) Și-ai fost și cînd o lual pe Solomie și am beat trei zile și am jucat, și ne-am tăiat oareșcit cu cuțitele, dar tu ai venit mine-zi să ne iertăm, ca între pretenii, că ți-am fost dat ajutor la casă, așa schiop, după pustiirile ce-am pățit toți cu războiul. Cînd s-o născut Livița a mea iară am beat pînă n-am mai știut, ca și la feciorul tău Gyözö, ce fel de Gyözö, adică victorios îi, am zis, cînd voi ați pierdut războiul, și ne-am bătut cu loitra de la cărută, dar eu pe băiat l-am iubit ca și cînd ar fi fost și al meu, pînă a venit pe lume și Ștefanul nostru, cînd iară ne-am tăiat un pic, dar nu rău, că ai zis că cu ce vecin samănă de-i așa fain, că poate eu, acolo, la dispensarul de marhă unde lucram... Dar, mă rog, astoa-s îngropate — cum îi îngropat și Ștefan, fie-iertat! Și am tot beat, și ne-am mincat unul cu altul...

MIHUȚ (*timid*): De ce?

ILARIE (*fără să-l vadă*): De pretenia ce-am avut-o! Însă ungurocii is neam aprins la singe, drept îi, Imre, odată-s ou mina pe cuțit, trebuie să fii și tu pregătit. Îi felul lor așa, că-s nesătui cînd îi apucă bolinzeala și la cîntare și la vorbă și la toate, nu se uită de-fel, gîndești că i-o înțepat dracu' de fund. Încă se țin și mîndri, așa că eu știam cum trebuie luați. Szolnoki acela, măcar că era nemeș ungar, era liber, sub român, să se ducă oricînd la Peșta, mai avea și cîtăva avere, ceva păduri, iar eu dacă am văzut că nu pot fi silvic, ca tine, Imre, m-am băgat la firez, la tăiat de pădure, că mîinile le-aveam bune. Atunci mi s-o născut Rusalina, fata cea mică, și mai

tirziu gemeni! cea dol, cu care s-o infectat Solomie, și o murit, și ea și pruncii, și am rămas să-i cresc eu pe cei trei. N-am să uit nici în mormînt cum m-ai ajutat să-i duc atunci la groapă pe cei pieriți, cum m-ai îmbărbătat și sprijinit ca un frate, și te-ai îngrijit, că eu eram habăuc de cap, nu mai știam pe unde calc, și iar ne-am îmbetat trei zile, de Solomie, că-mi pare că-i iubit-o și tu o ții, nu-i bai, că era foarte frumoasă, Rusalina n-o fost chiar ca ea!... Unde-s ele, Imre, tu știi? Știe careva să-mi spună unde-s? Eu le-am căutat și în viața de apoi și tot nu le-am mai găsit! (*Bca, tace.*) În '38 mi-am belit mina în firez și n-am mai fost bun de nimic! La Crăciun s-a maritat Livița după un sas din Bistrița. Și-n primăvară l-or luat pe Ștefan cătană. Așa-i, oameni? (*Tăcere.*) N-are cine să-mi răspundă. În lume, pînă trăiești, ești singur; la urmă ești și mai singur...

MIHUȚ (*soptit*): Nu ești singur, baci Ilarie, simtem și noi pe aici. Și stăm în locul unde ai stat și aflăm faptele ce le-ai făcut.

ILARIE: Numai Rusalina mai stătea pe lingă mine, numai ea, biata și frumoasa, avea durere de mine, mă-ngrîiea. Atît! Cea mai cuminte o fost ea, Mergea, ținea grădina, hoarele, păsărețul tot, eu mă ocupam de porc, de vacă, făceam cărăușii, na, ca să putem trăi; apoi ea întindea măsurița curată, îmi dădea să mînc, grăia frumoasă cu mine, atîta era de blîndă și de înțeleaptă, de numa! Tot ea mergea după apă, ușorări, rîzînd, zic, Doamne, mari întristări mi-ai adus, dar și o bucurie mi-ai dat, ca la nime!

(*Rusalina traversează scena, merge și ia o căldare, apoi traversează îndărăt și iese. Are 16 ani.*)

MIHUȚ (*cu jumătate de voce, surprins*): Asta-i Rossella! Asta-i chiar Rossella mea! Nu se poate! (*Ceva mai tare.*) Cînd a fost asta, baci Ilarie?

ILARIE (*dintr-o dată neliniștit*): Taci, mă, că-ai pare că se-ntîmplă ceva!... (*Se scoală, se duce agitat într-o parte și alta a scenei, privind în culise.*) Ceva se-ntîmplă, is sigur de asta! Mai oameni, ce se-ntîmplă? Ce s-aude? (*O rumoare, voci depărtate, altele mai apropiate, agitație, fundal de clopote.*) Or dat la unguri din Ardeal o parte? Fără luptă? Asta eu n-o mai cred, măi Lae! Măi Ignate, și tu zici ca el? Chiar partea noastră or dat-o? Nu există! Unde să plecăm? Pleacă dracu', stăm aici, la cășile noastre și la holzile noastre, n-or veni, că n-o fi bătaia lui Dumnezeu așa mare! Mergem și-i ținem noi, și nu-i lăsăm!

Imre, e adevărat? Și tu, Feri? Na, pînă amu am fost cu preten cu tine, de-acuma îi fi tu preten cu mine și atîta rău! Pușca de la mine o ai, așa să știi, că eu am garantat la statul român pentru tine, că ești om de omene și nu ești poțolă! Vedem noi amu imediat care-i om! Ți-o lipsit ție, Imre, ceva în România Mare? Și la baronul Szólnoki mult i-o lipsit? C-a-făceri o făcut bune, cu lernul nost' și cu minereu de-al nost'! Și cu truda noastră, și cu mina mea fîntată! (*Dintr-o dată, runoarea se accentuează, se aud clamori în românește și ungurește, apoi în fund împușcături vagi și un nechezat sinistru de cai.*) Co-i, doar n-or venit!? Și dacă or venit, iacă aicea stăm și eu is fără arme și fără nimic, nici furca n-o pot ține în mină! (*Schimbă neliniștit locul, o femeie din culise îi spune ceva în ungurește, gîfîind.*) Ce zici, Bözsi, că să fugim? Fuge dracu'! Imre al tău unde-i? Ii dus la dom' părinte român să-l ascundă? Dar ce fras...? (*Se oprește, brusc împănecat.*) Co-i cu aieștia, is beți? (*Femeia, în vacarmul de arme și cai, mai îngamă ceva.*) Or chefuit la Zalău, cu ai lui Szólnoki? Și vin pe noi să ne prăpadă? (*Urlet peste vacarm.*) Bözsi! De-o vezi pe Rusalina, spune-i să vină la moment acasă. Bî nu! Să mîrgă iute la ai lui Boros, să iasă-n pădure la Preluci, unde avem noi colna! Pînă trec aștia! Ori nu, și mai bine să mîrgă la a lui Efîmie și să ia hinteul să se bage în valea Surului și acolo să se suie în munte, dar repede! Köszönöm, Bözsi! (*Rafală de împușcături, urlete de femei.*) Pe cine pușcă, Doamne? (*Se suie pe o denivelare, să vadă.*) De ce-i spînzură și-i strofoacă? De ce le taie țifele cu baioneta? Aștia nu-s armată, is cîni! Își fac batjocură de femei, ia, în praful drumului! (*Rafală.*) Fata crîsmarului jidov de ce or găurit-o cu gloanțe, sărmana, în față la biserica noastră? (*Urlete, răcnite.*) Nu se poate! Să-și sape rumânii singuri groapa lingă iaz? Și pe frații ceia de ce îi mină din urmă în pădure? Doamne, nu lăsa să se-ntîmple! Și eu am fost bat, dar niciodată, de cînd îmi știu familia și neamul!... (*A apărut Rusalina, cu căldarea goală, tremurînd. Ilarie rămîne năuc.*) Rusalina! Ți-am spus o dată să te duci de-aici!...

RUSALINA: N-am putut, nicăuri!

ILARIE: Să fi stat la Ignat, atunci!

RUSALINA: Or venit și or dat foc! Și eu am fugit prin gard, cu fata lor mai mică, cu Floarea! Și-or pușcat-o.

ILARIE: Și pe tine te-or pierdut!? Spune!

RUSALINA: O țîră numa'! C-o zis Zoli

că trebuie musai să mă găsească. Să-și bage el, o zis...

ILARIE: Să-și bage arma în mine-să, poate! Fugi la ai lui Dalea!

RUSALINA: Is trecuți nebunii de călărași cu caii. Or minat să cuprindă spațele satului! Și eu nu te las, tată!

ILARIE (*ularnat la culme*): Nici eu nu te las, Rusalina! Bagă-te-n podrum!

RUSALINA: Caută și-n podrum! Pe-i Tigaului i-or prins pe toți în podrum, și i-o făcut una de sînge! Belindu-le pielea și scoțîndu-le ochii!

ILARIE: Să le dăm bucate! Ori ce le ștam da?

RUSALINA: Nu le trebuie! Pe mine mă vor! Pe mine or zis că de mult ar fi trebuit să mă...

ILARIE: Meri fuga la Imre și fă-te că ești nevasta lui Gyözö!

RUSALINA: Mă cunosc! Și Gyözö ir dus în Ungaria, la ceva unchiu'. Și-ți spun că ei numa' pe mine mă caută, să-și facă de lucru cu mine, toți, pe rînd! Tată, omoară-mă!

ILARIE (*desperat, în timp ce runoarea se apropie*): Rusalina! Taci!

RUSALINA: Omoară-mă, tată, că alta n-avem ce face! Nu suferi să-și bată joc de mine! Nu mă lăsa tată, la ei! (*Plînge.*) Omoară-mă.

ILARIE: Nu pot, Rusalina! Asta nu pot! (*Plînge și el.*) Le dau tot ce am, le dau și viața mea și avutul meu, numa' să te scap, fata mea cea dragă!

RUSALINA: Nu mă poți, is beți! Is sa-lășiști, nebuni! Poate că vine armata lor și-i oprește! A noastră s-o retras, cum o fost porunca, de la Hitler! Poate vine ceva ajutor de undeva de deasupra de Hitler! De la Tatăl Ceresc! Ori de la osmenii la care le-ai făcut bine, (*S-a uitat în direcția amiezării.* Albă.) Nu vine ajutor de nicăieri! Vin ei! Bitangii lui Szólnoki! Tată! Ia coasa și mă taie! Te rog!

ILARIE (*strigăt înăbușit*): Frate Imre! Unde ești? (*Pare că-l vede în culise.*) Ai venit? Mai putem face ceva? Nimic? Imre, scapă-mă! De rușine și de... Scapă-mă și amă o detă, Imre! Eu n-o dau! Eu n-o dau la nîme pe Rusalina mea! (*O cuprinde pe Rusalina în brațe.*) Eu n-o dau la potocii aștia pe fata mea și a Solomici! (*Horcăit.*) Eu nu... (*O detunătură. Rusalina cade, cu un zîmbet fericit, Ilarie corle lingă ea, murmurînd.*) Köszönöm. Imre! (*Într-o clipă începe să plîngă convulsiv. Se face mult întineric. El o ia pe Rusalina și o țîrte afară. Mînuș s-e sculat foarte tulburat. Ilarie revine, îl vede în sfîrșit. Se așază.*) N-am putut nici să plîng cît as fi vrut. Deloc or intrat, Imre i-o asigurat că ni-s morți amîndoi. Or vrut s-o călărească pe Rusalina, așa, moartă. La urmă s-or părăsit, or împuns-o numa' cu sabla. În mine or băgat mai multe vîrfuri de baionetă, m-or tăiat pînă spre plă-

mini, de-accea nu mai pot mișca umărul. (Alt *vacarm.*) S-or auzit la urmă ceva cai, ceva porunci de-a lor, ungu-rești. O sosit armata, i-o strîns. Îmi pare că i-or certat. Or bătut și ai noștri ceva tunuri, că adică dacă nu-i pace ei se-ntorc și s-apucă de bălăie... Pe românașii ceia i-or adus înapoi din pădure, s-or mintuit de împușcare. Am dorit pe loc să mă spînzur. Mi-o zis Imre: Ilarie, nu fi nebun, mai ai doi copii, trebuie să trăiești pentru ei, și pentru nepoți. Ia, eu ți-am pregătit o căruță, la noaptea ici pe dom' părinte și două muieri și te tragi către Arad. Poate că ne-om mai întîlni cîndva. Ilarie. De Rusalina, să n-ai grijă, o îngrop eu frumos, cu Bözsi. Aș fi vrut să fie a noastră. Ilarie, n-o vrut Dum-nezeu. Ne-am îmbrățișat, am trecut rînit, sîngerat, mai mult mort, Meseșul, noaptea... Or fost și dintr-ai lor oameni buni, destui... Ne-or dat cîțiva de mîncare, ce-or știut ei... Dar or fost și gozuri!...

La Arad, după ce am stat șase luni în spital, m-or încartiruit aci, în soba asta, jos, la ceva doctor Gall, care ai fi fost cîndva om mare. Sus o locuit atunci un profesor de istorie și filo-sofie, făceam cu el noaptea tot felul de filosofii, la cite-un deț de horincă. De moarte vorbeam, că ce-i moartea. Că ce-i mai bun în viața asta, că unde merge lumea și tot felul. O jumătate de an am vorbit, la urmă s-o dus nu știu unde și am rămas tot singur.

MIHUȚ: Cu copiii coilați ce-a mai fost? Cu nepoții?

ILARIE: Liviuța s-o luat cu sasul ei pînă în Siberia și-or stat acolo, or lucrat la cărbune. Ștefan o fost dat dispărut pe front, pînă după șaiszeci l-am așteptat aici! Mă-nvătaseam de meserie telegrafist, am lucrat la poștă, trimiteam zilnic nivelul apelor Murășului și Crișurilor la frații din Ungaria, cît or scăzut, cît or crescut. La urnă ei băteau vorba „köszönöm“, eu iară „szívesen“, bucuros, și iacă așa ne-am în-telea mulți ani. Cînd băteam uneori buletinul vedeam cu ochii sabia care or băgat-o holerii ceia în Rusalina să constate dacă-i moartă, pînă o ieșit vîrful de la fier pe partea cealaltă a trupului ei. Să fi scăpat încă o oară, era crutată, biata. Iar al lui Imre, Gyöző, l-or luat americanii în Apus, unde ar fi trăitor și azi. Eu am zis că să trăiesc, să aștept, măcar că știam că n-am ce. M-am îmbetat, aici, în fiecare zi. În '64, cînd or venit ul-timii prinși din Rusia și am înțeles că Ștefan Sabău nu-i nicicum, mi s-o spart inima și am rămas să dorm pe veci. Ceva noroc, cu fata, am avut totuși, că n-au întinat-o. Altfel mi-o fost tot norocul...

Al treilea magnific : Dinu Vlădescu și Rosana

Pe ultimele cuvinte ale lui Ilarie Sabău, de sub lințoltu iese un tip de aproape patruzeci de ani, subțirel, delicat, cu lu-ciri nevrotice, pasionale, unind candoarea idealismului cu sarcasmul intelectualului criticist. E profesorul Dinu Vlădescu. El străbate palierul său în lung și-n lat, consumat de gînduri, poate de vedenii.

MIHUȚ (cu sfială decentă): Cine e?

ILARIE: Îmi pare că-l chiar profesorul cea care o locuit aci. Da, chiar el îi, atît că s-o mai schimbat o țătră. Pen-tru dreptate o luptat și el, pînă o trecut între drepti cu totul.

MIHUȚ Ce se plimbă așa?

ILARIE: Îi neodihnit. Îi zisa c-o murit fără vreme, împușcat, aci-n Cetate! Și cine-i mort fără vreme, umblă, n-are odihnă. Așa credeau bătrînii.

MIHUȚ Eu nu cred prostia asta!

ILARIE: Ești tînăr. Dumneata crezi numa' ce vezi și știi numa' cît știi.

MIHUȚ (cam vexat): Poate.

ILARIE: Îi bine așa, ești mai odihnit. Altminteri se uple lumea de duhuri.

(Între o femeie în vîrstă, rasată, con-sumată, îmbrăcată în negru, tocmai cînd profesorul își aprinde țigara.)

ROSANA: Bună dimineața! Cum ai dor-mit?

PROFESORUL VLĂDESCU: Bine, mamă. Te mai resimți după drum? Aseară, la venire, erai epuizată. Îți servesc ceaiul, da? Cred că am tot ce-mi trebuie.

ROSANA (zîmbet trist): Nu cred, Dînule. PROFESORUL VLĂDESCU: Mamă, să nu începem așa. M-am gîndit toată noaptea. Nu pot!

ROSANA: Este ultima ofertă pe care ți-o fac. Cred că ești conștient de asta. Cred că-ți dai seama că nu mai am timp să vin vreodată... că mai e foarte puțină lîină în calcr, prea pu-țină!... Și pe urmă, foarfeca lui Atro-pos!

PROFESORUL VLĂDESCU (neconvins): Ești vitală...

ROSANA: Am să dispar și eu, curînd. Mă duc după Clemansa. (Suris fin.) N-am unde să mă duc în altă parte. A murit, dulcea de ea, cu ochii mari, încărcăți de fiorii omului care știe că n-a dat nimic. Deși își picurase tot sufletul pe clape. N-al venit la înmor-mîntare...

PROFESORUL VLĂDESCU: N-am putut.

ROSANA : Puteai... Dar te înteleg. Te-am înțeles de acum cîțiva ani. Tu te simți tot mai puțin al nostru.

PROFESORUL VLĂDESCU (ezitant) : Nu e chiar așa!...

ROSANA : Dinule, n-are rost s-o mai luăm da capo. Sint obosită. Am ajuns la sfîrșitul puterilor. Cînd ai plecat, în '26, spre acest Arad blestemat, cu doctoratul de Sorbona în servietă gri, nu știam că duci în ea și condamnarea noastră, a întregii familii.

PROFESORUL VLĂDESCU : Mamă, nu dramatiza. Ai venit atunci la mine și ai văzut că e un oraș frumos, fermecător...

ROSANA : Fermecător pentru doi ani ! Dar cînd m-ai anunțat că vrei să rămii în continuare, am fost sigură că ți-ai găsit aici un rost, că ți-ai făcut o platformă neobisnuită.

PROFESORUL VLĂDESCU : Mi-am făcut-o.

ROSANA : ...Că ai un mariaj strășnic, o carieră, o împlinire excepțională. De-aia am și venit. Să știu — i-am spus lui taică-tău — că Dinu mă cheamă direct la botez. Ascuns cum e...

PROFESORUL VLĂDESCU : Am făcut mult mai mult decît un copil aici !

ROSANA : Da : te-ai neurastenizat. Te-ai înstrăinat. Fumezi prea înult, ai cearcăne. Ești debil ca-n adolescență. Ești în aceeași stare de improvizație în care te-am văzut și acum trei ani și acum unsprezece. Doar mai nervos.

PROFESORUL VLĂDESCU : Ți se pare.

ROSANA : Dacă acceptai să te întorci, să stai cu noi la Galați, atunci, în '32, cînd s-a pus chestiunea transant... Cînd a murit bietul taică-tău... Ne-ai fi sprijinit... ! Ai fi fost băiatul solid care preia toate lucrurile încurcate și încearcă să le rezolve... Așa... (Gest de pustiire.) Poate nici soră-ta Lola nu se despărțea atunci de căpitanul ei și nu pleca în lume cu grecul ăla unsuros...

PROFESORUL VLĂDESCU : Pleca.

ROSANA : Nu știu. Ea a intuit exact. Dinule, că nu rămîne nimeni de temei la casă, la rămășițele averii... Că fără o mînă sigură o să înceapă scufundarea totală. Ea n-avea poftă și nici putere să se înhame, iar căpitanul nu se pricepea la afaceri, era simpluț — deși de familie. Lola miza pe tine, fratele ei. Cînd a văzut că tu ridici din umeri, a fugit. (Apoi.) Și eu am mizat pe tine. Dar eu n-am avut unde să fug...

PROFESORUL VLĂDESCU : Te-am invitat să vii aici, cu Clemansa. V-am oferit să stai cu mine.

ROSANA : Copil mare și prost ! Și ce să mîncăm aici ? Leața ta, de nimic, pe care domnul Iorga nu ți-a plătit-o un an ? Arvunită, acontată și aia...

PROFESORUL VLĂDESCU (neconvins) : Dădeam lecții... Ne zbăteam...

ROSANA : Dădeai lecții, tu ! ? Poate, grațuit. Și unde ne înghesuim aici, Dinule ? Aveam doar casă mare la Galați, una dintre cele mai somptuoase. Cu salon stil, cu dormitor pentru fiecare din copii, cu trei camere numai de slugi, știu bine cum ai crescut !

PROFESORUL VLĂDESCU (indispus) : Știu.

ROSANA : Toate astea trebuiau păstrate ținute cu dinții ! Și tu puteai să le ții dacă... în sfîrșit !

PROFESORUL VLĂDESCU : Nu puteam.

ROSANA : Puteai, Dinule. Nu-ți cerea nimeni să continui afacerile lui taică-tău, n-aveai geniul lui. Dar să fii profesor, acolo, în loc să fii aici, să ții blazonul familiei, să ne ajute toți, să ne ridice din nou pe toți, să vadă toată lumea că stîrpea lui State Vlădescu nu s-a stins, chiar dacă el, nefericitul, s-a impuscat într-un acces de disperare, după crahul din anii aceia mizerabili (își șterge ochii de lacrimi), care m-au costat aproape viața... N-ai vrut. N-ai înțeles să pui umărul și tu, cu nenea Jean, și cu alți prieteni de-al casei, să ne refacem cit de cit ! Ai venit să muacești aici, într-o lume străină...

PROFESORUL VLĂDESCU (încercînd să se domine) : Mamă, eu ți-am mai explicat încă de cîteva ori...

ROSANA (cu durere) : Nu mi-ai explicat nimic, scumpul meu. Explicația ta...

PROFESORUL VLĂDESCU : Am venit la acești oameni care nu sînt străini. Am venit la frați. M-au primit bine. Le sînt util. Îi învăț o limbă românească mlădioasă. Îi învăț o istorie nuanțată, universalistă, o filosofie a istoriei din care să înțeleagă așezările și direcțiile mari ale lumii. Privesc în ochii lor și văd cum se întemeiază în ei un sentiment de solidaritate legată de cuprinderea mai adîncă a vieții...

ROSANA (îl întrerupe dureros) : Privești în ochii lor, dar n-ai putut privi în ochii acelei flinte albe de plăpînde, excepțional dotate, care a fost sora ta Clemansa și care s-a stins tuberuloasă, chiroită în ea de prea mult suflăt și de prea multă umilință, fiindcă nimeni n-a ajutat-o să se descopere în fața lumii. Acolo „cuprinderea vieții” și „solidaritatea” de care spui n-au vrut să funcționeze. Și nici față de mama ta, care te-a implorat de atîtea ori...

PROFESORUL VLĂDESCU : Mamă, e dureros ce se întîmplă, dar eu am obligații mari cu privire la acești oameni. Unii dintre ei sînt scăpărători și trebuie să-i ajut, de mici, să capete vervă dialectică, să încrucișeze idei

generale, să-și depășească condiția elementar-naționalistă care i-a adus pînă aici, să deschidă ochii spre universul, în buna tradiție a stîngii europene. Alții au greutate, sînt constrinși, sînt împilați și exploatați în continuare de diverși profitori ai războiului mondial, trebuie dezmeticți și aduși, prin cultură, la conștiința forței lor. Eu am un mandat aici de îndeplinit!

ROSANA : De la cine ?

PROFESORUL VLĂDESCU : Și de la înalta școală franceză pe care am făcut-o, dacă o luăm în perspectivă mare, dar, dacă o luăm strict istoric, de la dascălii lor ardeleni care ne-au dat prima știință de carte și primele elemente ale unei conștiințe de noi-însine, cu două sute de ani înainte ! Eu am de restituit aici un mare împrumut care înteciază filogenia unei națiuni. Eu nu cunosc multe despre nenea Jean și nici nu prea vreau să cunosc. Dar de Gheorghe Lazăr și de Inocențiu Micu, cunosc ! Aici se joacă termenii unei ecuații sociale mult mai importante decît dacă noi avem sau n-avem casă mare la Galați !

ROSANA (consternată) : Dinule, știu că te-ai inflammat mult în politică. O știam de pe acum trei ani, din '36, cînd am venit ultima oară aici, la Arad...

PROFESORUL VLĂDESCU : ...Ca să-mi atragi atenția că un doctor de Sorbona trebuie să rămînă deasupra val-mășagului, să scrie lucrări științifice, să meargă la congrese și conferințe internaționale, să dea consultatii și avize, nu să-și pună talentul și cultura...

ROSANA : ...la dispoziția unor oameni neformați, circotași, vinicativi, jinduind la tot ce n-au putut obține și făcînd din tulburarea apelor principala lor ocupație. Da, așa ți-am spus ! Și așa cred !

PROFESORUL VLĂDESCU : Dar nu este adevărat ! Sînt mulți oameni de bine, flămînzi și nefericiți !

ROSANA : Aveai și la Galați ! Inșă acolo nu erai tu proletar !

PROFESORUL VLĂDESCU : Și-atunci ?

ROSANA : Dar tu vrei să fii ! Uită-mă că ești fiul lui State Vlădescu, mare armator burghez, și că acest lucru, orice ai face și ai spune, compașil tăl, muncitorii de aici, nu sînt prea grăbiți să-l uite.

PROFESORUL VLĂDESCU : Nici asta nu e adevărat ! Faptul de conștiință e ceea ce îi interesează, nu antecedentele. Iar dragostea lor am simțit-o ! De ea sînt sigur !

ROSANA : Sigur ! ? Te vor „iubi” cîtă vreme te vād dispus să dărim, cu ei, lumea în care te-ai născut !... Lume căreia îi daiorezi și instrucția ta su-

perioară, și sensibilitatea, și chiar generozitatea ta ! Vei fi bun cîtă vreme vei da cu piciorul, sau cu pumnul, acestei lumi pe care, oricum, o porți în singe !... Și-n meditații la limba străină !... Și-n stipendiile de la Paris !... Și în...

PROFESORUL VLĂDESCU (tulburat)

Faci, mamă !

ROSANA : Cîtă vreme vei face corp comun, din naivitate, cu ideile care nu-ți aparțin !

PROFESORUL VLĂDESCU : Ideile nu vin din singe, mamă. Ideile sînt tocmai ridicarea noastră deasupra singelui. victoria noastră asupra lui. Dacă n-ar fi așa, nimeni n-ar fi responsabil de ce crede și singele ar plăti totul, sau, în orice caz, ar justifica totul !

ROSANA : Și tu crezi că servești mai mult decît niște instincte nediferențiate ?

PROFESORUL VLĂDESCU : Da, o lume fundată în spirit, trasată aproape geometric, cu legități obiective în ea. O lume în care exploatarea lasă loc solidarității frățești. Acești oameni au fost aproape ca frații în tranșee, și nu se cuvine acum, după victorie, să mai fie servitorii unii altora. Cei care s-au îngrămădit la beneficii, fie că au fost români sau unguri, sau nemți, au răsturnat echilibrul societății, i-au pîngărit valorile cardinale !

ROSANA : Și de ce trebuie să vii tu, să restabilești „valorile cardinale” într-o lume amestecată, care nu e a ta. Dinule, și pe care organic o detești ! ? În care dușmanii pe care i-ai urît pînă ieri, ungurii...

PROFESORUL VLĂDESCU (cu putere) : Fals ! Eu nu-i urăsc pe unguri, mamă, fiindcă sînt unguri, ci pentru că pînă azi, în 1939, au încă sistemul cel mai feudal din Europa ! Eu doresc o mișcare populară care să-i elibereze și pe săracii lor de inegalitate, ca și pe ai noștri ! Eu nu am nici o ură naționalistă și mă uit cu neplăcere la cei care o păstrează. La cei care acum o zornăie tot mai tare, fiindcă au orizontul obturat și urechile zăpăcite de tobele lui Hitler. Dreapta e în ascensiune peste tot, mamă, și a orîi aceasla infamie e mult mai important pentru mine acum decît renașterea firmei State Vlădescu și urmașii.

ROSANA (zîmbet amar) : Poate deci să piară și văduva lui State, Rosana Vlădescu născută Cariopol !...

MIHUȚ (încet, pentru el) : E Rossella !

PROFESORUL VLĂDESCU : N-am spus asta !

ROSANA : Indirect ! (Cu demnitate ultragiată.) Și cred că e foarte drept așa. Asta am putut să fac, ca mamă, asta trebuia să mi se întîmple !... Dar, ca toate mamele care au pierdut totul, as

vrea să mă consolez văzându-te macar fericit pe tine, fiul meu. Am înțeles că nu e cazul să te mai tulbur cu rugăminți de întoarcere. Și că propunerea mea, oferta, cadoul ce am vrut să-ți fac, un post mai mult decât onorabil de șef de lucrări la Universitatea din Iași, post pentru care m-am chinuit câțiva ani în demersuri disperate, pică în gol, adică în totală ta insensibilitate.

PROFESORUL VLĂDESCU *(oarecum misecat)*: N-o numi așa, mamă. Sînt, totuși, dacă te gîndești, plămada instinctului tău de dreptate, dar dus pînă la ultimele lui consecințe. Cea sensibilă, în familie, ai fost tu, și eu n-am făcut decât să ascut această trăsătură altă de nobilă!

ROSANA *(amar-flatălă)*: Dar eu ce riscuri, Dinule! Cu ce sfîșieri! Cu ce singurătăți! Dă-i voie mamei tale să-și ducă gîndul pînă la capăt. Acum trei ani mi-a scris un coleg de-al tău de la liceul de aici, om care te iubește, cum cred că te iubesc și elevii, o parte din ei...

PROFESORUL VLĂDESCU: Mulți.

ROSANA: Îmi scria că ești amenințat de un scandal public cu autoritățile, care vor să te pună în cadru disponibil.

PROFESORUL VLĂDESCU: N-aș fi fost singurul! Aici se concediază oamenii fără nici o socoteală, se amendează excesiv, se desfac contracte după bunul-plac al patronului. Numai o ripostă muncitorească unită: partid-tineret-sindicate poate să țină patronatul în frîu. Asta e ceea ce le spun eu oamenilor în conferințele pe care le țin.

ROSANA: Te instalezi prea adînc în zona riscului, zicea colegul, și mă ruga să vin urgent să te ajut să te clarifici, pînă nu e prea târziu. Îmi mai spunea că trăiești cu o muncitoare.

PROFESORUL VLĂDESCU: E adevărat.

ROSANA: Știu, am văzut-o și eu, mi-au arătat-o alții. Că depui bani pentru Ajutorul Roșu... Că îți trîniți cea mai mare parte din leafă pentru războiul civil din Spania... Că n-ai ce mânca...

PROFESORUL VLĂDESCU: Exagera.

ROSANA: Nu l-am crezut cu totul. Dar situația ta era într-adevăr foarte gravă la inspectorat și la prefectură, unde aveam, din fericire, un om... cunoscut mai de mult, un bărbat care-mi făcuse curte în studenție. L-am asigurat că astea sînt niște loane pasagere.

PROFESORUL VLĂDESCU *(roșu)*: N-aveai dreptul!

ROSANA: Altfel, acum erai la închisoare, sau în lagăr. Sau, și mai rău, schilodit de Siguranță. Nenea Jean a intervenit...

PROFESORUL VLĂDESCU *(redus la tăcere)*: Mda...! *(O lungă pauză.)* Nu

mi-ai spus. Nu mi-ai spus de ce minciuni te-ai folosit, ca să...

ROSANA *(foarte blînd)*: Nu sînt minciuni, băiatul meu drag. Eu citesc mai bine în singurătatea ta. Înțeleg că aveai nevoie de niște legități obiective, de o solidaritate dramatică și aventuroasă cu oamenii de jos fiindcă ajunseserai la un impas în mecanismele tale superioare.

PROFESORUL VLĂDESCU *(tresărit)*: De unde știi?

ROSANA: Cunoșc acest impas de trăire și de gîndire, în care nu-ți mai rămîne deschisă decît calea aventurii, ca la Lola, sau a morții, ca la frava Clemansa.

PROFESORUL VLĂDESCU: Mamă! Și tu? *(O privește intens cercelător, impresionat de intuiția ei.)*

ROSANA: Eu... am rezistat. Dinule. L-am urmat pe tatăl tău fără multă aprindere interioară, simțindu-mă deseori singură în mijlocul oelor mai mari belșuguri. M-am ancorat în vechi tradiții de sacrificiu. Tu te-ai ancorat într-o idee, discutabilă, de justiție socială.

PROFESORUL VLĂDESCU *(după o clipă, confesiv)*: Ajunsesem, prin filosofia burgheză a istoriei, la un scepticism obositor, nihilist, în care nu mai deslușeam mare lucru. Marxismul, cel puțin, are premisele clare. Și dă loc la acțiune.

ROSANA: Da, dar, ca intelectual, nu ai mare lucru de sperat de la el.

PROFESORUL VLĂDESCU: De ce? Lenin a fost un intelectual de marcă! Și a stimulat oamenii de gîndire!

ROSANA: E greu de spus ce se va alege. În timp, din moștenirea sa, cite ispite și poticneli nu se vor ivi în calea unor minți mai simplificatoare. Ceea ce știu eu de pe acum e că nici ai tăl, aici, nu te vîd bine.

PROFESORUL VLĂDESCU: Cum așa?

ROSANA: Ei simt, într-un fel, că-l depășești. Că, orice ai face, nu ești al lor cu totul.

PROFESORUL VLĂDESCU: Dar sînt!

ROSANA: Nu se știe exact. Dinule, unde se termină adevărul lor și începe al tău. Lumea e atît de agitată și de incertă încît orîcînd unii te vor putea considera un agent.

PROFESORUL VLĂDESCU *(ca pămînt)*: Agent?

ROSANA: Da. Al burgheziei. Ori al Dreptei. Strecurat la Stînga, de formă.

PROFESORUL VLĂDESCU: Dar am dat și dau atîtea dovezi!... Ce trebuia să fac ca să...? Să mor împușcat în Spania?

ROSANA: Nici asta nu era hotărîtor. Acolo au fost tratați cu neîncredere, pedepsiți, și oameni de mare credință. Nemaivorbind că au fost și români

<https://biblioteca-digitala.ro>

PROFESORUL VLADESCU (tot așa): Nu știu, mamă.

ROSANA (strivindu-și lacrimile): Ești lucrul... pe care l-am iubit cel mai mult!...

PROFESORUL VLADESCU (aproape copleșit): Și tu ești lucrul... pe care n-o să mi-l poată scoate nimeni din inimă!... Pe care nu-l voi da... indiferent ce va trebui să sacrific... cum nu voi da credința într-o Românie fericită!...

ROSANA: Rămii cu bine, fiule. Fă ce crezi că trebuie făcut.

PROFESORUL VLADESCU (și el cu ochii în lacrimi): Du-te cu bine, mamă.

ROSANA (coboară spre fundul scenei și se oprește un moment, încercînd un zîmbet disperat): Eu, cel puțin, am siguranța c-o să ne mai vedem, cîndva, „dincolo”... (Dispare.)

PROFESORUL VLADESCU (murmură): Eu!? Eu am certitudinea că voi trăi... în toate vorbele cu care am înșămîntat speranța într-un viitor mai bun... (A rămas sus, pe parapet.)

ILARIE (din scaunul lui): Da, mi-o dai și mie o țiră de speranță. Am vorbit vreo trei săptămîni cu dumnealui, apoi s-o dus și s-o ascuns, bag-samă de legionari. S-o ntors iar o vreme, în februar, la urmă s-or pus să-l caute, să-i mostrofească hirtile, lucrările ce le-o avut. O venit iubita lui, Streza Sofica îmi pare că o chema...

MIHUȚ (surprins): Sofica Streza?

ILARIE: O fost văduvoaie după un talian și-o avut un băiat, George...

MIHUȚ (murmură): Bunica ei.

ILARIE: L-o luat și l-o ascuns iar. Unii ziceau că-i comunist, alții că-i omul lui Antonescu, băgat la unii și la alții. Atîta mai știu, că n-o vrut să margă la războiul din Rusia nicicum. Nici să se ascundă n-o mai vrut, nu știu de ce. L-or luat la Curtea Mărfală, și l-ar fi dusă în Cetate, să-l puște. Și el ar fi zisă că nu numai ungurii ar fi avut acolo generali pușcați pentru libertate, koșutiști, că iacă și românii au, fiindcă libertatea li tuturor. Așa ar fi vorbit în fața gloanțelor. Ș-o mai zis că va înșămînta, cu trupul lui cel liber, pămîntul României Mari, pentru veci! (Rafală de gloanțe.)

PROFESORUL VLADESCU (întinzînd minile): Mamă! (Cade în partea cearlaltă. Va veni apoi să se așeze pe scaun.)

ILARIE: Îi îngropat aci la „Pomenirea”.

Al patrulea magnific : Doctor Vasile Gall-Buciu și Rosalie

Se mai ridică un colț din lînțolia. Pe fotoliul său, după un mic pupitru, stă un bărbat mai trupeș, tot în jur de patruzeci de ani, om solid, dirz și echilibrat. El scrie ceva, foarte atent. Apoi culește ce-a scris.

DOMNUL DOCTOR: „În veci să nu vă lăsați, de nămic să nu vă temeți! Fraților, oara mințuirii noastre e aproape. Geniul acestui popor va ști să unească pentru totdeauna ceea ce vitregia istoriei a risipit!...”

PROFESORUL VLADESCU (apare venind din spate): Vă salut cu deosebit respect.

DOMNUL DOCTOR: Și eu încă vă salut. Cu ce văș putea fi de folos, dragă domnule?

PROFESORUL VLADESCU: Sinteti Domnul Doctor Vasile Gall-Buciu, eminentă personalitate transilvană. Vreau să vă exprim omagiul meu...

ILARIE (încet): Puține știu despre el. Cînd am venit la Arad, era mort.

MIHUȚ: Eu, abia dacă am auzit de dumnealui...

DOMNUL DOCTOR (lui Vlădescu): Cu cine am onoarea?

PROFESORUL VLADESCU: Ocup o minusculelă încăpere pe teritoriul vast al casei Dumneavoastră. Ca profesor de istorie începător, aș fi bucurat să cunosc ceva mai mult din viața Dumneavoastră de luptă. Convingerea mea este că oameni ca Dumneavoastră, juriști și politicieni, împreună cu dascălii, preoții și gazetarii, ați fost fauritorii spiritului de luptă națională care a făcut posibilă izbînda din 1918, aci și pe toate teritoriile românești.

DOMNUL DOCTOR: Mă măgulește aprecierea Dumneavoastră. Dacă n-am fi fost noi, ar fi fost alții, la fel de buni, poate și mai buni.

PROFESORUL VLADESCU: Ați stat zeci de ani pe o convingere neclintită și pe o strategie și o tactică ce nu și-au îngăduit oboseli.

DOMNUL DOCTOR: Nu ne-ar fi iertat Nația, dragă domnule, dacă ne-ngăduiam. Noi din ea am venit, din stratul ei cel mai de jos și mai bînbuit de urgia vremii, de împilările stăpînitorilor vremelnici. Tatăl meu, bunăoară, Teodorul Buciuului, a fost pedet la o școală reformată de lingă Gherla, unde foarte tîrziu s-a înființat și o secție românească, măcar că erau mulți copii de români. Și la noi în

familie au fost prunci mulți, nesprezede, șase fete, din care trei au murit, și cinci băieți, din care a murit unul cît au fost june, și mai tîrziu, durere, doi, din care Domițian, în bătaie, la Pîave. Am sporit, n-am știut să ne lăsăm fără copii, nici eu încă nu m-am lăsat în privința asta — măcar că viața lui tata a fost foarte amară. Tîncea școala curată, mergea și orînduia și la popă acasă, ba și la cîmp lucra, că altfel îl dădeau afară. Îi făceam lemne la pădure, îi grijeam de vile fără nici o plată, plata erau creșterii care-i lua la școală, sarma-nul. La urmă îl trimitea și la nemeș, haitău, cînd erau vînători, și la tot felul de munci. Și una-două zicea către el că-i hoț și că fură. Se supăra tata, se roșea tot, ca și cînd l-ar fi bătut, la urmă pleca suduind. „Soarele lui, zicea, eu îl fur ori ei ne-or furat de-a rîndul? Că pădurile-s a noastre, și apele tot a noastre, și cîmpul cu flori, și miera tot în limba noastră cîntă. Și sarea din pămînt îi tot a noastră, mai virtos că-i și spartă de mîinile feciorilor noștri, care i-au pedepsit ei cu oca cînd or vrut. Văsălie, tu în veci să nu uiți că astea-s toate a noastre, și să te pui să-nveți, să te faci domn, să le iei înapoi! Învață limba lor, s-o vorbești mai bine ca ei, și nemțeasca iară bine, și învață legile, să nu ne mai întoarcă ei cum le vine la socoteală! Iacă eu vînd boii și juninca, ce le-am agonisit cu mamă-ta de-o viață, numa' să te vîd școlit și-nălțat, fătul meu. Și să nu uiți nici de religia ortodoxă, că aceea ne-o ținut din veac, și cînd te-or bătut atunci în pădure, să știi că nu pentru lemne te-or bătut, fără numa' pentru credința ta ortodoxă română. Să nu te lași nicicînd la papistași și la uniști", mai zicea tata. Nu știa, bietul, c-o să îau o greco-catolică, o fată care, deși are mamă sîrbă, e mai romîncă decît mine, iar cînd ne vedea bătui pentru vreo pricină, ne mai dădea și el două după cap. „Așa vă trebuie, dacă v-ați lăsat să vă prindă! Pînă-î lumea, să fiți mai așeri ca el! Să nu vă vîd bătui și închiși, că eu vă omor!"

PROFESORUL VLĂDESCU: Ați făcut totuși închiisoare. Domnule Doctor.

DOMNUL DOCTOR: Am făcut. Domnule Profesor, nu s-o putut altfel. Am simțit mirosul închisorii încă din '94, cînd m-a dus tata la Cluj la procesul Memorandului. Douăzeci de mii de țărani erau în haine albe; eu, elev, dar tot cu cioareci, și cu tașca de piele petrecută pe după gît. Doamne, ce mari mi s-or părut acei oameni cînd i-am văzut leșind, cu Rațiu și cu Lucaci... Am jurat să nvăț, să scot

eu dreptatea neamului, dacă ei n-or putut-o scoate!...

PROFESORUL VLĂDESCU: Nu credeți, Domnule Doctor, că Memorandul a fost o naivitate? Se știe că Franz Josef nici nu l-a deschis. L-a predat guvernului ungar, care l-a pus la arhivă, unde l-au găsit trupele noastre în 1919.

DOMNUL DOCTOR: Memorandul n-a fost o naivitate. Domnule Profesor, așa cum ziceți Dumneavoastră, Memorandul a atestat unitatea națiunii transilvane și a făcut cunoscută lumii o stare de oprimare care nu se mai putea răbda. Opiniunea publică internațională este o forță, Domnule Profesor, și ea a lucrat atunci pertinent în favoarea noastră, a celor oprimați și amenințați cu deznaționalizarea.

PROFESORUL VLĂDESCU: Fără îndoială. Dar mi s-a părut naivă această încredere transilvană constantă, în cutra de împărat. A avut-o și Horia, și Avram Iancu, au avut-o și memorandumiști...

DOMNUL DOCTOR: Și toți au izbindit, Domnule Profesor. Izbinda de opinie a fost a lor, chiar dacă, durere, a fost greu plătită, cu singe și suferință. Noi, ardelenii, dragă domnule, am avut încredere în ceva mai mare, într-o ordine și o omenie. Noi n-am fost sceptici ca alții, ci cu perseverență am crezut și am slujit un spirit de îndreptare, de reformă. Dacă ei ne-au înșelat, fie spre paguba lor! Am fost mai de cuvînt ca împărații. Noi nu ne-am dat încoace și încolo după cum a bătut vîntul victoriei sau nu. Noi de la „Supplex" am ținut același lucru: înțelegere cu ungurii, egalitate cu ei. Noi am vrut să mergem cu Kossuth alături de revoluție, dar el, cînd s-o văzut cît de cît călare, a întors fundul calului către noi și ne-a dat un picior. După aceea, în august '49, a vrut să se împace degrabă cu Iancu, să-i dea ce-am cerut, dar imperialii erau deja lingă Șiria, partida era pierdută. Și în '51, cînd era de mult plecat, Kossuth a propus din nou egalitate, recunoașterea națiunii noastre de oameni liberi. Dar în '67, cînd s-a făcut dualismul, foștii kossuthiști au uitat iar de vechea propunere a șefului lor, au cîrmit-o iar spre inegalitate și opresiune. Și domnul Tisza Coloman a tot accentuat această opresiune, deznaționalizînd numele noastre, desființînd și limitînd școlile și bisericile noastre, făcînd și-cane administrative românilor, ca și domnul Andrássy, ca și domnul Ap-ponyi, care în 1897 suprimă complet învățămîntul în limba română, chiar la școlile nesubvenționate de stat, ci de comunitățile noastre; ca și domnul

Tisza Ștefan, care își promise să ne distrugă cu totul și întreg șirul. Când își aduc aminte iar de egalitate? Aici, în Arad, în noiembrie 1918, la doi pași de locul unde sîntem, domnul Oscar Lászy vine și ne propune din nou, în disperare, un lucru pe care noi îl cerem de patru sute de ani. Dar situația acum e alta, și cei care n-au putut fi deznationalizați cu forța își recistigă națiunea. Le-am spus la Budapesta, de mai multe ori, dragă domnule, să fie mai concilianți, să înțeleagă. Le-au spus și unii unguri, chiar în parlamentul lor, căci nu toți ai lor au fost surzi și orbi. Zadarnic. „Voiau egalitate, dar nu pentru căte!” cum zice un poet român. După aceea s-au mirat cînd au fost mușcați. S-au mirat cînd ne-au văzut vorbind și scriind curgător, la Budapesta în parlament, logic, fără șovăieli, fără nici o frică. Eu, domnule, am învățat la ei avocatura. Și am avut profesori buni, ba unul chiar extraordinar, care m-a stimulat și cred chiar că m-a și iubit, pînă la o limită bunînțele. Și stagiatura am făcut-o la un mare jurist maghiar, i-am cărat servieta, am stat ca un învățăcel umil pe lingă el, l-am complimentat, pe drept, pentru pledoariile lui, cu adevărat senzaționale. Dar totdeauna mi-am adus aminte de ce mi-a spus tata. Printre atîtea felurite procese, eu n-am avut în mintea mea decît un singur proces!

MIHUȚ Domnule Doctor, noi la fabrică și-n toate sîntem egali cu ungurii acum. Eu nu pot să înțeleg cum era inegalitatea aceea.

DOMNUL DOCTOR : Mergînd la școală, fiule, vorbeai obligatoriu ungurește. Tot așa, dacă mergeai în justiție, la primărie, peste tot. Te trezeai cu nume unguresc, cu numele satului unguresc. Aveau cu ei comerț, armată, biserică, scutiri de impozite : dincoace — poveri. Îți cenzurau revistele, le suprimau, te amendau, te dădeau afară, la o vorbă mai îndrăzneată te închideau. Dar mai ales te disprețuiau. Eram student la Budapesta, intrasem în cercuri intelectuale, în saloane. Un tinăr ungur mă ofensează, îl chem la duel, el spune că nu se poate duela cu o nație de puturoși ca mine și pune cionăgari să mă bată. Sar și ceva studenți croați, slovaci. Poliția ne arestează pe amîndoi, lui îi dă bunînțele drumul în aceeași zi. Eu ies tîrziu, prietenii îmi fac manifestatie, din facultate vor să mă elimine, dar Várkony Samuel, profesorul de drept internațional, liberal, intervine, arătînd că eu am fost cel provocat de ei, și situația se restabilește. În schimb, peste doi ani, maestrul meu Szalay Gyussi, care mă iubea, aflînd că am publicat un articol în „Tribuna” de

la Sibiu, mă concediază la moment. Era normal cînd statul lor întreținea ideea că sîntem o națiune fără nici o valoare, că nu merităm să stăm la aceeași masă. Ceea ce în România Mare nu s-a spus de ei niciodată! În primii ani de praxă, ca asistent la Deva, am fost amenințat că „dacă mai susțin că Huniazii sînt români voi fi înjunghiat și locuinței mele i se va da foc. Intrasem în Partidul Național, mă-nsurasem, nevastă-mea era gravidă. Atunci ne-am mutat la Arad, am cumpărat casa asta.

PROFESORUL VLADESCU : Cu ce ?

DOMNUL DOCTOR : Cîștigam binisor cu avocatura...! Mai și scriam cărți...

PROFESORUL VLADESCU : Domnule Doctor, v-am urmărit atent. V-am studiat. Ați murit la cîțiva ani de la venirea mea la Arad. Ați avut, mi se pare, funeralii naționale.

DOMNUL DOCTOR (*bonom-amar*) : Tot funeralii se numesc, Domnule Profesor !...

PROFESORUL VLADESCU : Nu mă pot desprinde de ideea că, venind de jos, de foarte de jos, ați agonisit o avere importantă, ajutîndu-vă și de politică, mai ales după momentul Unirii. Ați devenit un potentat, dacă nu chiar un feudal, un om care, o dată răstuit, ține societatea cit mai în „ordine”, adică în loc. Ați tranzacționat bine cu ungurii, pînă ați devenit doctor în drept ; după ala ați început să tranzacționați și cu românii... Și eu sînt doctor de Sorbona, dar...

DOMNUL DOCTOR (*caim, pertinent*) : Da, dragule, să zicem că știu. Dumneata se poate să fii acum un vînt care bate, dar numai după ce am adus noi căldura. Dumneata ți-ai făcut un doctorat la Paris. În liniște, pe spezele unor părinți boguți. La Paris nu te-ai percheziționat și nu te-ai urmărit nimeni, ai urmat cursurile care le-ai vrut, cînd ai vrut, mai de stînga, mai de dreapta, nația era acasă, consolidată, mîntuită de asuprire. La noi învățătura a fost luptă, meseria luptă, păstrarea limbii și obiceiurilor și religiei, luptă ! Luptă și dobîndirea de bunuri din mîna burgheziei și aristocrației maghiare, luarea în primire a comerțului, a industriei, a sistemului bancar. Dumneata, să zicem că ai venit ca un copil curat, pus pe carte. Dar alții au venit, tot din regat, puși pe altceva. Și aici ei au trebuit să găsească o societate românească orînduită și puternică, de gospodari. Căci noi gospodăria știm ce este, am învățat-o de la austro-ungari. Și alte multe lucruri bune am învățat de la ei. Noi n-am luat țara s-o destrămăm sau s-o vindem, ci s-o stăpînim cu pricepere. Noi ne-am dat averile ca să ținem duhul românesc în școli, reviste, peste

tot. Dacă știți voi mai mult, îi face
mai mult, dragii mei.
PROFESORUL VLADESCU O să facem,
Domnule Doctor!

ILARIE: Domnule Doctor, nu vă supă-
rați, eu acum simt că simțți și d-
ul meu. Eu atît vreau să vă spun: în
'40 or luat ungurii iară Ardealul, l-oi
trecut prin sînge și sabie, cu nemții
dîmpreună, și venind războiul m-or
lăsat singur pe fața pămîntului. Mi-o
fost tare frică de ei. Că una-i să te
bați cu vorba, în parlamenturi, și alta
îi să simți fierul cuțitului în grumaz
la tine. Și nimeni de la noi, din con-
ducere, atunci, în '40, n-o zis nimic.
Și n-o mișcat nimic. De ce? Ilarie Sa-
bău mi-i numele și am locuit în
pivniță.

DOMNUL DOCTOR: Frate Ilarie, îmi
pare c-al dat neamului ce ți-o fost
mai drag. (Ilarie încuvîntează.) Ți-oi
spune ceva, dacă-i vrea să mă pricepi.
Toți sintem cumva singuri, cînd ne
punem viața pe talgerul istoriei. Ni-
meni n-ajută. Pleci de-acasă, nu știu
ce ți-i pus înainte, unde mergi, nici
ce puteri îți stau în față. Dacă-s prea
mari, și nu le poți clinti, atunci mai
bine șezi și rabdă. Noi cu răbdarea
am biruit. Si am ieșit din pasivitate
cînd am știut că putem să ne facem
auzite glasurile pînă departe. E greu
de ales momentul, știu, cînd să ieși
din tranșee, să-ți faci saltul tău, să-ți
auzi glasul tău!

ILARIE: Așa-i, Dom' Doctor, și eu știu!

DOMNUL DOCTOR: Trebuie să fii sigur
că-n spate ai prieteni, și acolo unde
trebuie să te audă încă ai tot prieteni.
Atunci poți să-ți dai și singele. Căci
fără sînge nimic nu se face. Românii
au dat pentru Unire sînge îmbeșugat,
dar prietenii, durere, i-au lăsat la ne-
vole. Și la Turtucaia, și-n Cîmpia Du-
nării, ba și la Mărășești... Cei din
Salonic, cu Sarail, n-or venit după
făgăduință; cei din Moldova, rușii,
s-or dus devreme... Însă și nemții or
greșit, or expulzat pe un Take Iones-
cu, pe un Goga, și pe alții, la Paris,
și acolo ei, uniți cu ai lui Brătianu,
or făcut mai multă treabă ca tunurile,
mîndcă au spus în parlamenturi vor-
bele care or trebuit spuse și or scos
dreptatea țării, cea plătită cu sînge.
Doamne, frică mi-o fost și mie în 1918,
primăvara, măcar că eram obișnuit să
fiu hărțuit, vînat, băgat la temniță...

(Întră Rosalie, împingînd în marginea
scenel un cufărș de călătorie. E îmbră-
cată într-o rochie grațioasă, de taffetas,
cu buzunare. Își dă osteneala să nu pară
tulburată. Din momentul intrării ei, vocea
calmă și sigură a lui Gall-Buciu se sen-
sibilizează, iar legătura sa cu ceilalți se
întrerupe complet.)

ROSALIE: Vasile, totul e gata!...

DOMNUL DOCTOR: Și eu sînt gata, Ro-
salie. (Pronunțare franceză.) Mi-am
redactat apelul, mi-am scris scrisorile...
Una îi pentru tine. (Îi dă o scrisoare.)
ROSALIE (zîmbet amar): Să sperăm că
și de data asta, dragul meu, ai scris-o
degeaba...! (Bagă scrisoarea în buzu-
nar.)

DOMNUL DOCTOR: Să sperăm, da, că
Pronia e cu noi! Ea ne-a fost bună
și pînă acum. Ea mi-a dat o nevestă
cum nu-i alta. Copiii ce fac?

ROSALIE: I-am culcat. Tiberiu n-a vrut
să adoarmă, a simțit ceva, a-ntrabat
dacă iară pleci, am spus că nu știu,
nu cred... El mi-a spus că știu mai
bine, că m-a văzut scoțind cufărul.
Rodica și cu Augustina dorm. Pe cel
mic trebuie să-l alăptez la zece, după
ce-i fac băita.

DOMNUL DOCTOR: Și tu cum rămîi
iară? (O privește melancolic.)

ROSALIE (zîmbind cu o dîrzenie moc-
nită): Cum am mai rămas, Vasile.

DOMNUL DOCTOR (încurcat): Rosalie!
Nu știu ce să-ți spun...

ROSALIE: Nu trebuie să-mi spui nimic.
Eu datorînta mi-o voi face, tu știi
asta.

DOMNUL DOCTOR: Zile grele ți-am
dat, nu ce aș fi vrut eu. Avem trei-
sprezece ani de cînd ne-am luat.

ROSALIE: Da, cîniar azi ls treisprezece.
Na uită-te!

DOMNUL DOCTOR: La Viena am fost,
în Prater, după nuntă, mai ții minte?
Îi frumoasă Viena! Așa-i!

ROSALIE: Foarte.

DOMNUL DOCTOR: Am fost atunci, cu
fratele Domitian, o poruncit masa
ceea de pomină, toată solda și-a mîn-
cat-o. El ne-o conziliat să rămînem pe
veci la Viena, că numai acolo îi trai.
Că cu vorba nemțește curgător, ca
apa, sînt doctor în jură, tu iară ești
fată cu școală vieneză, plus Ursulinele
de la Sibiu, repede ne asimilăm.
Ne-am certat, măcar că o șpețat și el
o parte din înțretinerea mea la Buda-
pesta...

ROSALIE: N-ar fi trebuit să te cerți.
Așa o văzut el lumea. Austro-impe-
rială, Chezaro-crăiască.

DOMNUL DOCTOR: Și așa ar fi putut
să ne fie. Azi n-o mai vede, bietul,
nicicum. Îi îngropat în Bosnia ca ofi-
țer ostrac, în lupta cu frații noștri
italieni. Scîrbe ceva pe nemțește la el
la cap. (O clipă.) Rosalie, pe mine să
mă îngropi, dac-ar fi să fie, aci la
Arad, și atîta să scrii: O luptat pen-
tru cauza cea bună a Românilor.

ROSALIE: Te rog nu vorbi așa, Vasile.
Ai mai fost de atîtea ori plecat,
doară!

DOMNUL DOCTOR: Niciodată n-am
știut cît plec și unde. Am știut numa'
că am copii cu tine și că aceia vor
fi tot ca noi. Și că noi nu i-am făcut

de ris, nici unul, nici altul! (Scoată din pupitrul o sticlă și două cupe.) Acuma însă e a treisprezecea aniversare. (Subliniază.) A treisprezecea!

ROSALIE (ca să schimbe vorba): Ți-am pus numai șase schimburi și două costume, ca să-ți fie mai ușor. (Cu un surâs.) Și să te întorci mai repede. Ți-am băgat și evantaiul meu de fildeş, dacă-ți va fi cald...

DOMNUL DOCTOR (emoționat, schimbă vorba): Cufărul ăsta ar fi trebuit să poarte etichetele celor mai mari hoteluri din Europa. Și noi să mergem voioși de la unul la altul, iubindu-ne. În schimb, el poartă, nevăzute, etichetele incineratorilor din Văcz, din Szegedin, din Sopron...

ROSALIE: Ne-am iubit așa, Vasile. Poate mai mult.

DOMNUL DOCTOR: În '908, cînd te-am lăsat întii, era Tiberiu de un an.

ROSALIE: Da. Îți făcea cu minuța!

DOMNUL DOCTOR: Și tu erai tinăra și neînvățăta!...

ROSALIE: Știam deja cum fi lumea ce avem de făcut.

DOMNUL DOCTOR: De unde știi? Doar tatăl tău o fost negustor, nepăsător de politică, și face pînă azi negoț de piei cu ungurii; iar mamă-ta o fost cea mai vivanță femeie din si-loanele Vienei, pînă ce a murit transpirată la un bal.

ROSALIE: Dar fratele bunicului a fost memorandist, Vasile, nu uita! Tu l-ai apărut!

DOMNUL DOCTOR: Cum de, totuși, tatăl tău...

ROSALIE: A vroit să trăiască bine și să i se uite păcatele politice ale familiei.

DOMNUL DOCTOR: Să trăiești fără ideal, se poate? Spune tu! (Clatină din cap.)

ROSALIE (schimbînd vorba): Vasile, la ce oră pleci? Cînd ai comandat birja?

DOMNUL DOCTOR: Să bem întii paharul ăsta pentru noi doi! Pentru copii și pentru neamul nostru! (Beau, ochi în ochi, cu o tristețe iluminată.) De ce m-ai întrebat?

ROSALIE: Că trebuie să-l alăptez pe Domițian cel mic.

DOMNUL DOCTOR: Adu-l aici. (Rosalie iese o clipă, el continuă să-i vorbească în culise.) Cînd am plecat, în '12, era Rodica abia născută. Scrisesem articolul acela în „Românul”. Judecată, suspendare, mi-or ridicat și imunitatea...! Nu, aceea era în '14! Pe atunci mai luptam cu pana, cu vorba. Acum e însă altă fază, trebuie organizat, trebuie constituite gărzi militare, procurate arme, vorbit cu socialiștii, cu comitetele lor. Trece iute prin Sibiu, Brașov, Tirgu Mureș și mă întorc, afirmative, prin Cluj, acasă.

ROSALIE (a apărut cu un copil la sină)

Dacă n-or pune mina pe tine. Acumna-s ea turbați!...

DOMNUL DOCTOR: Lasă că le scoatem noi turbarea! Curînd!

ROSALIE: Mă tem e-o fi mai greu. Vasile, N-am vroit să-ți spun, dar... (Scoată din buzunar un ziar și i-l în-tinde.)

DOMNUL DOCTOR (citește): „Guvernul Morghiloman a încheiat pace necondiționată la București”. (Geme.) Rușine!

ROSALIE: Poate n-or avut ce face. Poate s-a terminat bătaia, și noi...

DOMNUL DOCTOR: Datum: 12 mai 1918. Asta înseamnă că Aliții, chiar de-ar fi victorioși, or să se uite de-aci înainte altcum la noi. Și principiile lui Wilson, cît is de frumoase, se vor nimici de... Asta e o mare lovitură, Rosalie!... Cea mai mare! Dacă-mi mureau copiii, poate nu simțeam atîta durere! România, care trebuia să ne salveze, a îngenucheat necondiționat! Sărmana! (Sparge paharul.)

ROSALIE (cu lacrimi în ochi, îi pune în brațe copilul și se apucă să strîngă cioburile): Mai pleci?

DOMNUL DOCTOR (cu voce tremurătoare, copilului): Puiule, care încă nu știi de nimica, să nu știi nici de ziua asta! Ia o să treacă, cum or trecut atîtea. Și o să vină poate și pentru noi un cras de bucurie, căci mult și îndelung ne-am trudit pentru el! Și dacă murim noi, înclistați de ideea Unirii, voi să duceți mai departe flacăra nepieritoare. Așa să v-ajute Dumnezeu, puiul meu!

ROSALIE (care a aruncat cioburile, schimbă vorba): Vasile, mai ți l mînte cînd s-au spart ultima dată cupe? (Rela copilul.)

DOMNUL DOCTOR: Da. Anul trecut, cînd m-or bătut aci la „Cornul vinătorului”.

ROSALIE: Nu te-or bătut, c-ai dat și tu în ei, foarte tare. Ai fost magnific, Vasile, dragul meu. Și totdeauna cînd te-ai întors de la închisoare ai fost magnific, ca și cînd tu l-ai fi pedepsit pe ei, nu ei pe tine.

DOMNUL DOCTOR: Dar știi și de ce m-or atacat la „Cornul vinătorului”?

ROSALIE: Fiindcă ai fost român! Și membru marcant în Partidul Național!

DOMNUL DOCTOR: Fiindcă aveam alături o femeie frumoasă, ca tine. Magnifică și ea. Or rivnit-o, și or jignit-o. Or cerut-o la dans, beți cum erau. Și eu nu le-am dat-o. Și nici n-o să le-o dau cît oi trăi, dac-oi mai trăi!... (Emoționat.) Iar dacă n-oi mai trăi, să faci cum crezi că-i mai bine, Rosalie. O să te ajute poate și taică-tău, pielarul. Aș fi vrut o oa totu altă

viață pentru tine. Ești încă atât de tinărară, sinul tău e încă atât de fragil! Un băl ar fi trebuit să-ți fie viață, ca pentru mamă-tă... Nu ți l-am putut da! Să mă ierți! *(Are ochii umezi.)*

ROSALIE Vasile, bunica s-a dus la mănăstire. Sintein deprinși cu orice. Tata e un carțofor și un sclerizat, n-am sprijin în el. Numai tu ești sprijinul meu și legea mea, Vasile! Numai cu tine vreau să dansez până la moarte! Invită-mă! *(El o cuprinde, cu prunul împreună, și pe un vals vienez, ușor trist, face toți trei câțiva pași dansați.)*

DOMNUL DOCTOR *(spre sfârșitul valsului)*: Nu, partida încă nu s-o terminat! Vom dansa noi și altfel, Rosalie, îți jur! Duceți-vă și vă culcați! Tata e cu voi, și nu vă dă la nimeni! *(Rosalie iese cu copilul, Domnul Doctor se rează să scrie.)* Pe curînd!

5

Al cincilea magnific : Gheorghe Șincai și Rozsike

Se ridică o altă parte din lîntoliu. La un nivel superior se descoperă un bărbat care dormitează cu ochii deschiși, închizîndu-i din cînd în cînd cu durere. E bătrîn și slab. Alături de el, o dublă desagă încărcată.

ILARIE *(șoptit)*: Acesta, mă rog frumos, cum cine ar fi?

PROFESORUL VLĂDESCU După cum arată, seamănă cu Gheorghe Șincai, către sfîrșitul vieții.

MIHAI: Am un coleg care stă pe o stradă cu numele lui. Dar nu știu prea bine cine-a fost.

PROFESORUL VLĂDESCU Un învățat. A scris o Cronică a Daco-Romanilor. Ca valoare literar-istorică nu e mare lucru, dar pentru momentul cînd a scris-o, și ca valoare politică...

DOMNUL DOCTOR Am avut-o carte de căpătîi! De la ea am luat putere și conștiință.

(Se întrerupe, căci o femeie în jur de 45 de ani, frumoasă încă, îmbrăcată într-un capot somptuos, intră. Șincai se scoală, cu greu, în picioare. Această IOLANDA e interpretată de o a doua actriță, toate celelalte de prima.)

IOLANDA *(afabilă)*: Șincai, nici n-am crezut c-o să ne mai întîlnim! Cînd te-am văzut astăzi lîngă Elisaveta Mi-

norților... Ce cauți în Arad? Imediat o să luăm și masa și o să povestim... Dar nu aerul foarte odihnăit, ești bolnav?

ȘINCAI: Obosit.

IOLANDA Drum rău, lung, știu. Ai venit cu docarul?

ȘINCAI Și pe jos.

IOLANDA Nu se poate! Cu sacul ăsta? *(El încuviințează.)* Eu cred că gîcesc ce e-n sac - ce scriai la Sinea, la nepoții mei de verișoară Vass. Ce-ai scris probabil și la Taga, la tatăl lor, contele Vass Danyi; cînd i-ai instruit copiii, cu mai mulți ani înainte. Și mai unde?

ȘINCAI Cum pretutindeni. La Oradea. La Buda. *(Zimbește.)* Boală veche, din tinerețe.

IOLANDA *(privindu-l cu puțină milă)*: S-au dus tinerețile, ce? Le-ai băgat acolo în sac. Poate le-ai băgat și în alte părți, în ceva iubiri înfocate; dar lumea nu prea știe.

ȘINCAI Mai bine.

IOLANDA Dar ar avea ce să știe — ce? *(Ii trage cu ochiul.)*

ȘINCAI Nu mult.

IOLANDA: Du-te, nu vorbe! Ai fost un bărbat fain, Șincai. Ai fost unul din acei bărbați pentru care merită să faci o pasiune grozavă. Dacă n-ai vedea că are creierul prea mare. Și că ții minte prea multe lucruri. Or, în viață e bine să mai și uiți. Ce? Dacă ții minte tot, atunci cînd petrecem? Noroc că există un vin care mai spală memoria. Și un foc al dragostei care o curăță. Eu uit totul repede, cu deosebire lucrurile rele. Pe tine însă nu te-am uitat, înseamnă că ești între cele bune. Ce?

ȘINCAI: Am fost...!

IOLANDA: De ce vorbești tot timpul de trecut? Și de ce te-ai ocupat tot timpul de trecut?

ȘINCAI: Că nu am alt timp.

IOLANDA: Ai fost un „științific” altoit pe un adevărat bărbat. Și „științificul” a supt seva bărbatului. Spune, e adevărat că la Blaj, pe vremuri, făceai chefuri și orgii?

ȘINCAI: Nu-i adevărat...!

IOLANDA: Așa se zice. Că te legai de femei, le aruncași vorbe în doi peri. Și doar erai directorul școlilor românești din Ardeal, grad mare. Că ai insultat-o pe sora episcopului Bob care te proteja... ce?

ȘINCAI: Nu mă proteja.

IOLANDA: Hai, nu te mai ascunde! Și aveai o menajeră, Josana, care ieșea în piață și spunea lucruri usturătoare la toate nevestele de profesori și clerici. Pe care le învăța de la tine! *(Ride.)* E foarte bine! Și pe urmă te-au luat și te-au bătut și te-a băgat pretorul Gyulfo Sanyi la închisoare la

Ajud, că aveai gura prea mare. Ai fi meritat să te cunosc atunci. Ți-a reușit procesul acela?

ȘINCAI: Nu. M-am dus cu el pînă la Viena, dar legeaba. Tot lor le-au dat dreptate. Și n-o aveau.

IOLANDA: Dragă, mie poți să-mi spui adevărul, căci mie îmi place ca un bărbat să nărtuiască femeile și să le piște. Femeia aceea, Agneta, era barem faină?

ȘINCAI: N-am avut nimic cu ea, îți iur. Era numai arogantă, proastă și incultă.

IOLANDA: Și episcopul Bob era tot așa? *(E toată voioșie pișcată.)*

ȘINCAI: El nu era chiar prost. Era numai viclean, rău cu supușii, slugarnic sus.

IOLANDA: Dar am auzit că și tu te-ai umilit în fața lui o dată, că ai stat în genunchi. Ce?

ȘINCAI: Am făcut orice ca să mi apăr viața și ideile. Ca om de carte ești mereu supus. Numai cînd rămi cu hirtia în față te faci iar mare.

IOLANDA: Ai dus-o rău, știu. Cred că n-ai avut nici ce minca.

ȘINCAI: Să nu discutăm despre asta.

IOLANDA: Cum vrei. Dar mi-a spus contele Vass că aveai o situație disperată cînd te-a luat la ei la Țaga. Însă și asta mi-a spus, că a fost fericit cînd a văzut cît de mare știință ai. Și Thomas mi-a spus așa, și Iancsy și micul Gyury care ți-au fost clevi. Știi că Thomas a luat atunci, la Pesta, o fată din familia noastră?

ȘINCAI: Știam ceva.

IOLANDA: Și că eu îmi duc singură văduvia de unsprezece ani știai? Asta n-ai știut-o. Nici n-ai mai știut că exist. Nu mi-ai spus: de ce ai venit la Arad?

ȘINCAI: S-o gădesc pe fosta mea menajeră. Mi s-a vorbit c-ar fi pe aici, pe la un convent, bucătăreasă.

IOLANDA *(cu silă)*: De-asta?

ȘINCAI: Și ca să gădesc o tipografie. Poate la Minoriti, aici, în Arad, dacă tu l-ai cunoaște pe Superiori.

IOLANDA: Pentru tipărit ce ai în sac?

ȘINCAI: Da. Episcopul Mártonffy mi-a interzis brutal tipărirea Cronicei, deși autoritățile mai mari de la Oradea mi-o aprobaseră. Mi-a reținut în mod scîrbos și manuscrisul. Dar era copiat.

IOLANDA: Cîți ani din viață ți-a luat manuscrisul ăsta, Șincai?

ȘINCAI: Mulți. Dacă adăugăm și ucenicia la Roma, peste patruzeci.

IOLANDA: Patruzeci de ani ai stat să ți-i pierzi cu niște hirtii, care nu pot fi tipărite?

ȘINCAI: Vor fi tipărite. Mai ales dacă m-ajută tu.

IOLANDA *(sună. Apare o subretă de 21—22 de ani, aceeași care a jucat totu-*

rolurile de pină acum): Rozsike, ai pus masa, sper.

ROZSIKE: Da, doamnă contesă.

IOLANDA: Bine. Adu-ne aici o țuică de prune. Tare!

ROZSIKE: Imediat, doamnă contesă.

IOLANDA: Și ia de aici și sacul ăsta!

ROZSIKE: Am înțeles, doamnă contesă.

ȘINCAI: Nu. Sacul lasă-l aici, fătucă. El stă pururi lingă mine.

(Rozsike privește întrebător pe stăpînă.)

IOLANDA: Bine, lasă-l aici. Măcar că nu aici e locul lui. *(Rozsike iese. Iolanda rîde.)* S-a cam încurcat biata Ghenghe Rozsike, măcar că-i fată isteată.

ȘINCAI *(cu un ușor tresărit)*: Ghenghe o cheamă?

IOLANDA: Da. Mamă-să a murit, tată n-a avut. E de prin părțile Blajului. O instruiesc să fie o servitoare de clasă. Spune-mi, la Budapesta ai mai fost?

ȘINCAI: Nu.

IOLANDA: Am auzit că ai cerut cîndva acolo o catedră de drept canonic și episcopul vostru de Oradea, sau cine, sau guvernul, sau budapestanii, ți-au zis nu. Din ce ai trăit, totuși, Șinkay Gyuri? Ce?

ȘINCAI: Am fost corector.

IOLANDA: Corector? Nu mai spune! Așa umblai ca și cînd ai fi fost președintele consiliului aulic. Dar ești totuși nobil, nu?

ȘINCAI: Am fost. Viața însă a vrut să-mi arate că nu sînt...

IOLANDA: Cînd treceai pe la Wiener Thor, spre Pesta, cu te vedeam aproape în fiecare zi. Mai trăia Orban Dezső, soțul meu. Îți mai aduci aminte ceva de el? Ce?

ȘINCAI: Nu. Nu prea.

IOLANDA *(cu un fel de cochetărie)*: Poate nici de mine, cea de atunci, nu-ți mai aduci, ipocritule!?

ȘINCAI: Ba da. Îmi aduc foarte bine.

IOLANDA: Mă uitam zilnic prin fereastră de la parter. Mă vedeai, nu-i așa?

ȘINCAI: Te vedeam.

IOLANDA: Dar întorceai capul cu mîndrie. Și-ți căutai de drum, țăntoș, pășind egal.

ȘINCAI: Nu din mîndrie, Iolanda!

IOLANDA: Atunci cum să-i spunem: disciplină interioară? conștiință că duci pe umeri un lucru foarte important? Cum să-i spunem, Șincai, la privirea aceea rapidă și tăioasă pe care mi-o aruncai, cînd erai încă în plină bărbăție?

ȘINCAI: Frică.

IOLANDA: Serios? De mine îți era frică? *(Rîde crispat.)*

ȘINCAI: Da.

IOLANDA : N-am știut.
 ȘINCAI : Erai frumoasă, Iolanda, erai în plină frumusețe, atunci, în '804—'805. Putai să mă abateți din drum. Nimeni nu m-a ispitit mai mult. Nici nu m-am apărat de cineva, ca de tine!

IOLANDA : Răule, vrei să mă necăjești!? Sau să-mi faci un compliment? Spune! Eram atât de convinsă că nu vrei să mă iei în seamă, încît respectul meu a crescut cu fiecare zi. Dar și neliniștea feminină. Dezső a murit în '806, la o petrecere. M-a învățat și pe mine să petrec. (*Rozsike aduce și serveste țuică.*) Mă lubea grăbit, beat, ca și cînd s-ar fi dat o clipă jos de pe cal să facă nu știu ce. (*Sever, lui Rozsike.*) Pleacă, fato, ce stai să ascuți? (*Rozsike iese.*) E cam ordinară. Cînd ai intrat la "Cocoșul verde", îți mînte? Și eram acolo cu o societate mare. Eram o văduvă falnă. Toți mă curtau. Ți-am făcut semn vino, sint a ta! Ai lăsat capul în jos și ai ieșit.

ȘINCAI : Nu eram pregătit... N-aveam bani...

IOLANDA (*pastorul*) : Aveam eu! Și eram pregătită pentru orice, Șincai! Puteam să te iau de soț, să-ți fac un loc în societatea budapestană... Ai fugit! Îți dădeam, eu, o catedră de drept, necanonic, să-mi descurci afacerile înclăcite, niciodată nu m-am pricuput la ele. Hai să mai bem o țuică! Ce?

ȘINCAI : Mai bem!

IOLANDA : Doamne, de ce îmi vii acum? (*Bea zdravăn.*) Ia nunta aceea a lui Orbán Aniko, nepoata mea, cu Vass Thamás, fostul tău discipol, atunci ne-am văzut, în fine, oficial. Ți-am întins piciorul pe sub masă. Nu te-ai mișcat. Ți-am făcut complimente, avansuri, firește în marginea decenței. Te doream ca o nebună. Ca o nebună te doream.

ȘINCAI (*mormăie*) : Și eu te doream, Iolanda. Ca pe nici o altă femeie din lume. Mă ameteșem numai de privirea ta, de argintul ce-ți stătea încolăcit pe brațe și pe frunte, de apele părului tău...

IOLANDA : N-ai spus asta! Ai spus numai o vorbă molică și te-ai ridicat. Doamne, asta n-am să ți-o iert nici în mormînt! Te-am blestemat atunci să-ți meargă totul prost fără mine!

ȘINCAI : Mi-a mers, fii mulțumită. Dumnezeuul tău catolic nu s-a lăsat mult rugat.

IOLANDA : Dumnezeu, cînd e să faci rău, uită că e catolic sau altceva. Te-ai dus la Sinea la tinerii Vass. Ce?

ȘINCAI : Nu mai aveam unde.

IOLANDA : Știu, te-au pescuit iarăși de pe drumuri. Aniko m-a ținut la curent. Am anunțat că vin acolo să petrec Crăciunul lui 1811. Vream să fiu cu tine. Era hotărîtor! Tu, însă,

ai plecat, cu trei săptămîni înainte.

ȘINCAI : Așa este. M-am apărat, ultima oară, de murile tale farmece. Am terminat Cronică mai devreme. Mai bine zis, am întrerupt-o la anul 1739, ca să plec!

IOLANDA (*privindu-l lung, duios*) : S-a meritat, Gheorghe Șincai? Uite ce a rămas din tine! Un om slab, cu un sac, pe care nu-l prinește nimeni. Un om boinăvicios, prapadit, fără adăpost, fără ziua de mîine, căutîndu-și vechea servitoare ca să-l întrețină.

ȘINCAI (*moale*) : Nu-i adevărat...!

IOLANDA : Un om căruia reverendul jude Mártonffy i-a făcut cîntec să-i spună că-i bun să fie spînzurat. (*Ride.*)

ȘINCAI : Ai aflat?

IOLANDA : Sigur că am aflat. Tot de la Vass Aniko. Frații Vass sînt singurii care te mai pot sprijini, să nu mori pe drum. Șincai, episcopii te-au încurcat toată viața! (*S-a aprins de țuică.*) Ce?

ȘINCAI : Nu toți. Unii m-au ajutat : Darabant, Vulcan...

IOLANDA : Cei care te-au ajutat te-au încurcat cel mai mult! Cînd, la treizeci de ani, te-ai descălugarit, trebuia să mergi pe drumul dracului, să lași ajutoarele popesti, să apuci pe dracu' de picior, căci numai el mai dă unele bucurii. Îți lua sacul ăsta și ți-l arunca în Dunăre! Și în loc de rob, erai poate azi stăpîn!

(*Apure Rozsike.*)

ROZSIKE : Înaltă Doamnă, a venit domnul acela pentru casă.

IOLANDA : Bine e-a venit. Mai toarnă aici, măcar să meargă afacerea! Scuză-mă, dragul meu! E gata cîna, toantă?

ROZSIKE : Da, Înaltă Doamnă, e gata.

(*Iolanda iese.*)

ȘINCAI : Spune-mi, Ghenghe Rozsike, știi românește?

ROZSIKE (*puțin surprinsă*) : Da, domnule.

ȘINCAI : Ești româncă?

ROZSIKE : Da, domnule. Dar...

ȘINCAI : De unde?

ROZSIKE : Din Blaj, domnule.

ȘINCAI : Și cum de ai ajuns la Arad?

ROZSIKE : M-a adus mama, domnule. N-a mai putut sta acolo. N-a mai căpătat slujbă.

ȘINCAI : De ce?

ROZSIKE : Una, o îmbătrînit. Și apoi o fost la un domn care o fost foarte marc și tanțos și și-o cîștigat numai dușmăni.

ȘINCAI : Cine? El?

ROZSIKE : Și ea, pentru că o slujit la el și s-o ținut tare de ce-o spus el.

ȘINCAI : Tu îl cunoști pe acel domn?

ROZSIKE: Eram mică, domnule, cînd s-o dus de la noi. Iar mama Josana avea vreo patruzeci de ani cînd m-o născut. Și o mai trăit cincisprezece. (O clipă.)

ȘINCAI: Și tată... cine ți-a fost?

ROZSIKE: Nu pot să știu, domnule. Îngăduiți să mă duc? (El o privește intens.)

ȘINCAI: Mai stai! (O clipă.) Ești faină, Rozsike!...

ROZSIKE (roșind): Domnule! Eu is...

ȘINCAI: Ești mulțumită la doamna?

ROZSIKE: Da...

ȘINCAI: E bună?

ROZSIKE: Da... De bună fi bună!...

Atîta că bea cam mult...

ȘINCAI: Beă?

ROZSIKE: Îi place să beie. Și vinde tot. Amu vinde casa.

ȘINCAI: Așa. Și-ți pare rău c-o vinde?

ROZSIKE: Nu-i de părerea mea. Dar e vorba că eu, atunci, fără părinți, unde mă duc? Alți stăpîni, dacă-ți capeti. Is mai răi cu slugile de oum o fost ea. Îi bat... Îi flămînzesc... Mai ales cînd is de alt neam!...

ȘINCAI (mergînd cu gîndul înapoi): Și eu am flămînzit, nu o dată, Rozico. De douăzeci de ani încoace, am făcut mari perioade de foame. Ca să-mi iau o halnă, un roc, a trebuit să nu mînc. Iar dacă altă dată am băgat în gură mai pe săturate, a trebuit să umblu flenduros... Măcar că-s doctor de Romă și am stat cîțiva ani bunu și la Viena, la studii. La Buda, cît am fost, m-o plătit unul, Kovachich, cu bani foarte puțini, să-i string puzderie de arhivă, și apoi am împărțit un postișor pe din două cu un alt mare învățat român, ca să putem mîncea amîndoi. Și acum chiar nu știu încotro s-o apuc, să-mi pot pune și eu, jos, cu cînte, capul îmbătrînit.

ROZSIKE: Aici, cucoana noastră fi la capăt. Atîta că se face că fi tare, dar o dat totul pe mai nimic. Numa' mîndria fi de ea, biata. N-aveți mult ce aștepta de la ea! Mai toată vremea pînge și blastămă. Și pe mine mă blastămă, că de ce-s așa tînără, zice.

ȘINCAI (înduișat): Să fii tot tînără, Rozico, și să nu te lași la nimic! Ești dintr-un neam care vine de departe, de la romani, și care o avut isprăvi minunate — și nu-i soarta noastră să slugărim la alții pînă-i pămîntul! Tatăl tău s-o luptat și el cu sârăcia lui românească, l-or lovit și românii și ungurii, și nu i-e păsă! C-o știut că are ceva mai bun în el, care nu va pieri!

ROZSIKE: De unde ați aflat de el? De tata?

ȘINCAI (clipind încurcat): Așa... trebuie să fi fost! Și acum, pe unde-i el fi pînge inima de ce-o lăsat în urmă,

dar și nădejde are, mare, că toți copiii, ca tine, vor lua din darul ce l-a pregătit el, ca din sfînta cuminecătură. Și iar vă spun vouă, să nu vă lăsați. Copiii, la nime, că pentru voi s-a răbdă, și s-o flămînzit, și am fost bătuți și întemnițați și purtați ca niște vite, și iacă acum stăm să murim pe drumuri fără de nici un ajutor. Vîno să te mîngii, Rozico, floare minunată ce ești! Floare din flori de păcat și de mare nădejde! (O mîngie intens. Intră Iolanda, beată, nervoasă.)

IOLANDA: Bravo, porc bătrîn! Ai ajuns să mîngii slugile! Așa rău ai decăzut, Șincai, că nu-ți mai poți ține nici puțina domnie ce ți-a mai rămas! ? Ți-am cerșit odată dragostea, nu mi-ai dat-o. Acum, vii tu, ca un cerșelor, să furi din tinerețea acestei ordinare care nu merită decît biciul! Și picioaru-n fund!

ROZSIKE (speriată, apucînd pe Șincai de mînă): Iertați. Înaltă Doamnă! Nu m-o mîngiat ca pe-o femeie. M-o mîngiat ca pe un copil pierdut. (O clipă.)

IOLANDA (cu revelația bătăii): Ce? Nu cumva e copilul tău, Șincai? Spune!

ȘINCAI (după ce a privit-o adînc pe Rozica, cu o tristețe amară): Nu, Iolanda. E o fată din Transilvania. Eu n-am avut decît un singur copil. Și el e aici în sac. Îngăduie-mă să rămîn aci lîngă copilul meu măcar pînă mîine. Cînd va răsări soarele, nu voi mai fi.

IOLANDA (lui Rozsike): Ilai afară! Măgărișo! (Ies amîndoi.)

6

Al șaselea magnific: Menumorut și Rosaura

PROFESORUL VLĂDESCU (rupînd o lungă tăcere): Domnule Șincai, sînt istoric, cercetător, însă n-am găsit nici un document din care să rezulte că ați fi avut vreun copil nelegitim cu menajera Dunneavoastră de la Blaj.

ILARIE: Dar n-o spus asta! O spus că orice fată din Transilvania fi, într-un fel, și fata dumnealui. Eu așa am înțeles. Și Rusalina mea ar fi fost la fel!

MIHUT: Și iubita mea, Rossella! Înțeleg că ea ar fi cumva și fata lui domnului Șincai!

DOMNUL DOCTOR: Noi ne vom îngriji de copiii neamului, domnule Șincai! Din agonisia noastră, mult-puțină, vom ține școală, biserică, ziar, cămin, carte...

ILARIE: Și imi pare c-o mai pare că orice fată pe care o cheamă Rozsike ar putea să fie...

(Atunci se aude o voce penetrantă, și de sub lințolii iese, stînd pe un tron modest, statura vovodului Menumorut.)

MENUMORUT: Rosaura! (Trece un timp foarte lung.) Rosaura!

ILARIE (în șoaptă): Eu îl știu pe omul acesta! Îi de pe la noi, din Sălaj!

MIHUȚ (la fel): Eu cred că e de mai jos, de pe Crișuri! Așa imi pare! Văr cu tata Lazăr!...

PROFESORUL VLĂDESCU După iconografia portului trebuie să fie din secolul X sau XI. Cred că e vovodul Ahtum!

MIHUȚ: Vovod? Și ce cată prin aceste locuri mîrginașe?

PROFESORUL VLĂDESCU: Aci era capătul țării lui, apărât de ape. Căci Mureșul avea atunci mai multe brațe, ca un fel de deltă. Locul acesta unde ne găsim era probabil între două din ele. (Întră, fără nici o vorbă, o tinădră prințesă, Rosaura.)

MIHUȚ (tălcic): Rossella era deci și... prințesă?! (E fascinat.)

MENUMORUT: Rosaura, nu te-ai fi chemat în acest ceas al tristeții tale, dacă urgia războiului nu ne-ar fi împins la ultima disperare. (Ea tace.) Știi bine că am fost atacați cu puteri mult mai mari decît ale noastre, cerîndu-ni-se tot pămîntul dintre Tisa și Someș. Am răspuns cu daruri neprețuite și belșug de lingusiri, dar pămîntul nu l-am dat, căci e al nostru. „Am această țară de la strămoșul meu și, în numele stăpînului meu, împăratul Bizanțului, nimeni nu se cade s-o smulgă vreodată din minile mele” — așa le-am spus lui Usubuu și Velec, solii lui Arpád. „Intemeierea mea vine din vechi hrisoave împărătești, a ta, din jafurile prădalnicului Attila, biciul pustiitor al cruzimii lui Dumnezeu. Religia mea vine din Sfinții părinți ai lui Constantin cel Mare, a ta e încă vraște păgînă, umilitoare de Cristos”.

PROFESORUL VLĂDESCU: Nu e Ahtum, e Menumorut!

MENUMORUT: Arpád a trimis atunci asupra mea, fără răgaz, pe nedormiții Tosu, Zobolsu și Tuhutum, ce mi-au împresurat Sătmarul, l-au cuprins și mi-au trecut alujiterii prin sabie și ștreang, robînd din ei cea mai mare parte. Am făcut un pas îndărăt, la Zyloc, unde dușmanul, cu puteri înprospătate, m-a cuprins din nou. Am trecut în clinuri groaznice Meseșul...

ILARIE: Ca mine!

MENUMORUT: ...cu cei ce mi-au rămas teferi și credincioși și am stat tare pe

Criș împotriva celor trei căpetenii năvălitoare. Văzîndu-mi dîrzenia, Arpád a mai împins către mine o nouă oaste, cetele aceluiași prădalnici Usubuu și Velec, și m-au dat îndărăpt cu putere și de pe Criș! Atunci v-am scos, pe mamă-ta și pe tine, din cetatea Băhar'ei, ca să putem încinge lupta așa cum se cuvine. Dar nici Biharia, vai! n-a fost destul de tare să stea în fața dezlănțuirii lor năvalnice și am făcut încă un pas îndărăt, spre miază-zi, lăsînd în minile lor temeiul puterii mele, averile și pămîntul, semănat prelutîndeni cu mormintele alor noștri.

ILARIE: Ca mine!

MENUMORUT: De atunci, împins de nesățioasa lor apăsare, am făcut îndărăt pas după pas, căci cine ar mai putea acum să le stea împotriva? Am ajuns la Mureș, ei sînt pe urmele noastre! Am trimis grabnic vorbă de ajutor vovodului Glad, la Morlsena, în numele Stăpînului nostru din Bizanț, dar solii, spumegîndu-și caii, s-au întors azi în zori cu vestea că și Glad e cuprins de semîințele lui Zuardu, Căgusa și Boyto, pierzînd în luptă potop de oaste, tot atunci și trei cnezi bulgari și doi duci ai cumaniilor, în care-și pusese nădejdea, așa cum mi-o pusese eu într-insul. Înțelegi, Rosaura, în ce clipă ne aflăm?

ROSAURA (tristă, ulcerată): În clipa sfîrșitului, tată. De cînd Mihai s-a sfîrșit nu mai vreau să știu de nimic din lume și pieirea mi-ar fi mîntuitoare.

MENUMORUT: Mihai cel Tânăr, Mihai...

MIHUȚ (ca într-o ciudată transă): Oare eu sînt acela? Eu?

MENUMORUT: ...s-a înjunghiat, ca un viteaz, fiindcă n-a vrut să părăsească, de bunăvoie, chiar la porunca mea, Biharia.

ROSAURA: A fost locul iubirii noastre! Nici eu n-aș fi părăsit-o, dacă nu m-ai fi adus cu sila. Aș fi rămas, înțepenită pe veci, lîngă el.

MENUMORUT (aspru): Vorbești fără cuvință, Rosaura. Mihai a judecat numai cu focul singelui...

ROSAURA (pasional): Și al onoarei, tată! Nu lași un loc iubit, retrăgîndu-te, pînă nu-ți dai ultima picătura de viață pentru el!

ILARIE: Așa-i!

PROFESORUL VLĂDESCU: Așa au gîndit mulți și în '940!

MENUMORUT: Nu pieirea e ținta, Rosaura, ci dănuirea! Și îndreptarea! Din cei trei căpitani princlari ai mei, numai Mihai și-a dat moartea. Hodoș a fugit la Constantinopole, după ajutoare, iar Strașimîr, dezbrăcat de rang, s-a ascuns în popor, luînd rasă (ălu-gărească, spre a-i păstra statornicia duhului).

ROSAURA Mihule, iubindu-mă, iubea țara mai mult ca toți!

MENUMORUT Nu știu! Iubirile au sorți felurite și viteazul tău a ales-o pe cea mai simplă. Dar noi trebuie să trăim și să ne înțelegem de unde cruda putere ne-a alungat! Noi gândim să ne prosternăm acum învingătorului, înduplecându-l spre înțelegere, cu tot ce știm și avem, cu tot ce ar putea să-l oprească!

PROFESORUL VLĂDESCU Situația din 1940!

DOMNUL DOCTOR Pacea de la Bufta 1913!

PROFESORUL VLĂDESCU Ștefan la Războieni! Mihai la Miroslău!

MENUMORUT: Ceasurile așezării noastre, ale vieții noastre, și ale vieții țării noastre acum sînt numărute. Nu mai avem unde merge îndărăt! Înțelege!

DOMNUL DOCTOR Moldova 1917!

MENUMORUT O distanță de o jumătate de zi ne mai desparte de ei și, probabil, de moarte, căci aici, în smîrcurile Mureșului, nu vom putea rezista mult.

ROSAURA Vom pieri, tată, păstrîndu-ne numele.

MIHUT și ILARIE Nu!

MENUMORUT Nu! (Apoi, mul potolit.) Am lîngă mine pe nobilul Velaquin...

ROSAURA Un viclean!

MENUMORUT: Poate. Dar îmi e acum mai de trebuință decît toate spadele frînle și leșurile presărate. El va trebui să ducă regelui Arpád darul meu, darul singur și neprețuit al omului celui mai sărac din țară.

ROSAURA Și care e acest dar, tată? (O clipă de suspensie.)

MENUMORUT Tu, Rosaura.

ROSAURA Eu? Nu e cu putință! (Strigă.) Mihule! Mihule!

(Mihule s-a sculat în picioare.)

MENUMORUT Nu-l striga, nu te aude! El a dat ce a avut mai bun pentru acest pămînt. E rîndul tău acum, fată mea! Vei fi, dacă Arpád are dori-o, dacă Velaquin va izbuti să-l convingă, soția legitimă a fiului său Zoltan.

ILARIE: Zoli cel nebun, de la Trăsnea! Nu se poate! (Se scoală și el.)

MENUMORUT: Vei fi purtătoarea cheazăiei de pace, mîntuitoarea vieții mamei tale, a tatălui ce ți-a dat viață, a celor ce stau acum afară așteptînd, cu ultima credință, sabia învingătorului înfiptă între umeri. A celor ce așteaptă, acolo de unde am plecat, să ne întoarcem. A celor ce, murind în duhul țării noastre, nu vor s-o îngăduie făcută pulbere și pleavă. Mai tîrziu, cînd țara asta își va găsi iz-

băvîrile cavenite, la temelia ei va sta și jertfa-ta-de-sine, Rosaura!

ROSAURA (cu lacrimi în ochi): Mă dau, tată?

MENUMORUT: Nu te dau în veci, fiica mea; te dau clipei care te cere.

ILARIE (șoptit): Cum am vrut eu s-o dau pe Rusalina, lui Győző, s-o scap! (Se așază îngrozit, își în capul în mîini.)

MENUMORUT: Cu înfrîngerea sufletului tău curat, fă această unire!

DOMNUL DOCTOR (foarte abătut). Nu e prima, nici ultima.

MENUMORUT: Cînd vom fi mai mulți și mai bogați în sînge și-n arme, vom putea vorbi altfel. Și atunci și fetele lor vor putea veni de bunăvoie, sau altfel, în paturile noastre și în jîlturile noastre domnești. Întoarce-l pe Zoltan spre frumusețea și blîndețea ta neprihănită! Fă-l să te prețuiască!

ROSAURA Dar eu l-am iubit pe Mihule, tată!

MENUMORUT Mihule nu mai există și fapta lui înseamnă plîngerea Bihariei pierdute. Tu, cîștig-o din nou! Fii astăzi mai vitează ca el!

ROSAURA (îngîhîndu-și lacrimile): Voi avea copii, care vor fi pe jumătate unguri!

MENUMORUT Iar Arpád va avea nepoți, care vor fi pe jumătate români! (Cu o voce mișcată.) Rosaura, mîna mea, singură, nu mai poate acum nimic. Decît, mîngîindu-ți fruntea, să îți ceară să îi mărească.

ROSAURA (după ce i-a privit lung zburcîmul): Voi fi, tată, (îi ia mîna și i-o sărută, lene.)

MIHUT (geme): Nu! N-o dau! (Se așază. O pauză lungă.)

PROFESORUL VLĂDESCU (adresîndu-se direct lui Menumorut): Prințe, s-ar putea spune că pentru a relua stăpînirea Crișanei, și a Bihariei, așa cum s-a și întîmplat, ți-ai sacrificat etnia, lăsînd-o cuprinsă în masa ungurească.

MENUMORUT: Tocmai dumneata mi-o spui, un socialist, un social-democrat, pentru care această etnică n-ar trebui să fie hotăr? Și apoi, ai dumneata, ca istoric, siguranța că vreunii din noi sîntem puri, neamestecați, cînd istoria n-a făcut altceva decît să amestece?

PROFESORUL VLĂDESCU: De fapt, ce ai dat acum, prințe, a fost independența. Ai devenit vasal.

MENUMORUT: Toate vasalitățile, domnule doctor în istorie, sînt relative și nici o suzeranitate nu e lipsită de una mai mare, fie ea aceea a lui Dumnezeu, sau a propriilor supuși. În Țările Române vasale istoria e-a desfășurat, pe percele, ca și cînd ar fi fost independente, vasalitatea schimbîndu-se o dată cu puterea.

ȘINCAI: Ungurii au avut și ei vasalită-

țile lor mult mai grele, mergând până la pașalci; ceea ce românii n-au cunoscut niciodată!

MENUMORUT: Altfel, ungurii ne-au ajutat în multe momente, iar în sinul aristocrației lor au crescut nenumărați urmași ai Rosaurei. Nu trebuie văzut lucrul în despărțire, ci în legătură.

MIHUȚ: Eu cred că mai sînt multe feudalități și astăzi. Și multe țări vasale în lume.

ILARIE: Și oameni vasali încă sînt!

DOMNUL DOCTOR: Dar nici un suzeran nu mai poate face astăzi chiar ce-l taie capul, fără să riște să i se taie capul.

ȘINCAI: Sau memoria. Care, uneori, e chiar mai importantă decît capul!

DOMNUL DOCTOR: Nu există deznăționalizare dacă-ți păstrezi trăsăturile sufletești specifice.

PROFESORUL VLĂDESCU: Dacă îți păstrezi idealurile! Cu adaosul: comunitate de idealuri nu înseamnă și confuzie etnică.

DOMNUL DOCTOR: După cum comunitate etnică nu înseamnă confuzie de idealuri.

ILARIE: Am dat și noi altora destul! Și am pierdut tot destul, și copii și părinți!

PROFESORUL VLĂDESCU: Dar n-am rămas niciodată orfani de istorie!

DOMNUL DOCTOR: În fond, istoricește, n-avem numai copii nenumărați, ci și părinți nenumărați. Și magnifici!

ȘINCAI: De fapt, ce ne unește aici pe noi? (Se aud trîmbițe, se ridică întreaga pînză.)

7

Al șaptelea magnific : Burebista și Roza

Pe palatul cel mai de sus stă Burebista, iar în fața lui, o femeie aproape nemîscată, hieratică: Roza. Toți s-au sculat în picioare. Regele trac e întunecat.

BUREBISTA (serios): Avem de făcut o judecată. Și, ea va fi aspră, cum ne stă în fire. La ea sînt chemați, după obicei, cei ce au trăit înaintea noastră, ca și cei ce vor veni după noi. (Adresîndu-se femeii.) Roza, sora lui Deceneu, și preteasa zeiței Bendis, ești bănuită, în fața acestor umbre, că ai fi uitat de majestatea celor ce ai de împlinit în oficiul tău sacerdotal. Ai urmat, din porunca mea, oștile noastre

în campania împotriva prealacimilor scordisci, pentru a căror nimicire ne-am unit puterile cu cele ale romanului Caius Scribonius Curio, guvernatorul Macedoniei. Făcînd năvală împotriva dușmanului comun, sub ochii tăi înflăcărați, cavalerul Lucilius Borda, uținî de sfîntele legi ale alianței, te-a răpit silnic și te-a dus cu mișelie în cortul lui din tabăra romană, ținîndu-te peste noapte, pînă cînd te-a eliberat, la asprimea, venită prea tîrziu, a cuvîntului meu regesc. Romanii vor plăti pentru asta! Dar aici, la primul popas al oștii noastre în drumul de întoarcere, pe Marisus, lîngă Ziridava, te întreb: ai cunoscut pîngărire în acea silnică noapte, Roza? (Roza nu răspunde. Aerul ei e enigmatic.) Ai fost pradă brutalului roman, năruind, fără vrere, sfîntenia locului ce-l ocupi în stat? Dacă da, va fi cu cale să pieri, și fratele tău, marele preot Deceneu, va fi primul care va vrea să te sugrume cu mîna sa. Această lege nu poate fi clintită de nimeni fără a le pune în primejdie și pe celelalte. Bine se știe că-n regatul meu au pierit cu lovituri de spadă slăbiciunea și delăsarea, s-au pusuit prin foc vtile aducătoare de ușurătate, s-au curmat nupțiile repetate la un singur bărbat sau femeie, lăcomiile și desfrul se plătesc cu capul. Tinerii toți se călesc în virginitate, jertfîndu-și zeilor plăcerile, gîndind mai presus de toate la puterea regatului nostru și la înaintarea lui între țările lumii. Nu putem face nimănui păsuire de la legea noastră de bronz, nu putem înfățișa poporului o preteasă pîngărită, fie și fără voia ei! De-aceea, te întreb încă o dată: Roza, sora lui Deceneu, preteasă a zeiței Bendis, porți pe trupul tău rușinea aducătoare de moarte a îmbrățișării silnice cu veneticul? (Roza nu răspunde. Are parcă un mic suspîn echivoc, dar ochii îi lucesc febril.) Neîngăduit este să te mai răbdăm. Cunoasc credința fratelui tău către mine și slujbele ce mi le-a făcut îmi sînt neprețuite. Gîndesc că după moartea mea numai el îmi poate lua locul, știindu-mi planurile, iar necruțarea cu care le port fiind și a lui. De aceea nu l-am încununat încă de cele petrecute, și nici alți martori n-am adus; iar pe cei ce vor fi aflat ceva, din rațiuni de stat, îi pot suprima pe dată! Am nevoie numai de o vorbă de la tine. Roza, pentru a-mi putea păstra edificiul regai în mărirea lui neclintire. Spune-mi a treia oară, pe zeița Bendis și atotputernicul Zamolxe, ai fost atinsă de o mînă străină și silită să îngenunchi în plăcere? (Roza nu răspunde.) La moarte! (Se

pregătește s-o sugruma cu o eșarfă ce o ținea pregătită în mână.)

MIHUT O, mărite rege, dă-mi voie să-ți strig dintr-un veac depărtat o prea mare această osîndă!

DOMNUL DOCTOR Preoteasa nu-ți poate răspunde, căci înaintea vieții ei a pus onoarea!

ILARIE Iertarea este a noastră, a menilor, și a creștinilor!

PROFESORUL VLADESCU S-o judece poporul! Eu, unul, în sacralitate nu cred. Cred în Demos, slăvite Burebista!

BUREBISTA (cu dispreț): În lături, umbre neîntemciate! Eu știu mai bine decît voi că nu-mi pot duce mai departe opera decît punînd înaintea cumpătarea și virtutea de a te înfrînge, de a fi fără milă cu păcatele trupului și răsfațurile duhului ce zădăresc adevărata bărbăție. În legea asta neșovăielnică am unit triburile trace, am zvirlit boii lui Cristasiros și aliații lor teurisci la Dunărea de Mijloc, am înfruntat cu izbîndă cravisci din Pannonia și m-am oprit în Boemia, în coasta germanilor lui Ariovist. Cu această lege voi merge necruțător pînă la Olbia și Apollonia din Pontul Euxin, zdrobind în drum carpi, costoboci, tirageți, sarmați, iazigi și bastarni, voi respinge odrisicii peste Danubiu și voi cere în sfîrșit socoteală romanilor, care mi-au necinstit preoteasa! Nu se face cu îngăduință și cu slăbiciuni un regat mare, de care să tremure Roma lui Cezar, și nu poți fi cu adevărat stăpîn de oameni împiedicîndu-te la mici păcate omenești, ei visîndu-ți ne-disputata măreție de la Vindobona pînă la Bug!

ȘINCAI: Intr-adevăr, Rege, aceasta ți-a fost uimitoarea stăpînire și sămînța ta s-a întins pe multe pămînturi, înclî orice fată din Pannonia, Slovacia sau Slavia de Sud, Italia, Bulgaria, Macedonia sau Rusia de margine poate fi obîrșită prin lucrarea ta, soră și fiică nouă, fiică și nepoată acestei frumoase preotese. A vrut istoria ca romanul să guste dintr-însa, sporindu-i însușirile cu ale sale dîndu-i o dragoste poate silnică, dar care ne-a adus pe lume. Toate aceste spații s-au îmbibat, într-un fel, de nepoții tăi, nemaicunoscîndu-se azi bine pornirea ta răzbunătoare, ci mai virtuos actul fecundator.

MIHUT Prin ei, în acest mare spațiu, toți ne simțim acasă, la ai noștri!

BUREBISTA (cu altă voce, ceva mai umană) Umbre ale perindării noastre

tre prin lume, poate știți mai multe decît știu eu. Dar n-am voie, pentru nimic pe fața pămîntului dac, să trec peste un act politic, oricît mi-ar dura inima de aceasta fată, atît de ademenitoare, încă, în virginitatea sau păcatul ei. Ea e consacrată vestală, așa cum eu sînt rege. Și, aici, inima trebuie să amutească! (Se pare că o înleste.)

MENUMORUT Știu, mărite. Și eu am dat ce mi-a fost mai drag, amuțindu-mi inima. Și, din zămisirile urmate, am tras nădejdi de prietenie, și pentru unii, și pentru alții. Ce s-a-ntrupat o dată, prin forța vrierii tale, din duhul tău și din renunțările noastre, se va intrupa pe acest pămînt din nou. Gîndește-te însă acum că sîntem numai noi între voi. Și că această mîndră preoteasă... (Roza își dezgolește peplumul, pe umărul ei se ivește o muscătură.) ...Și că această mîndră preoteasă, în fața istoriei, n-a pățit nimic. Nu e voie să fi pățit ceva! Ea a rămas de neatîns, și așa trebuie pe veci să rămînă! Ea este dar al nostru, și dăruitoare pentru noi toți, mai mult decît pentru zeita Bendis! Ea este, în nemiscarea ei, chiar ultragiată, cea pentru care am trăit, pentru care vom continua să trăim și să murim. Să n-o dăm pierzării! Să n-o dăm nimănui, căci este a noastră, a tuturor!

(Burebista a tăcut. S-a apropiat de Roza, i-a ridicat din nou peplumul, ascunzîndu-i cicatricea. I-a pus pe umăr, cu un gest mut, eșarfă cu care se pregătise s-o sugruma. S-a apropiat apoi de ceilalți șase magnifici, cu care își unește vocea.)

TOȚI

Nu te-om da nicicînd nimănui pe lume
Nu te-om suferi îmbucătățită
De tăria noastră tremure veșnic
Plîngătorii.

Cît pe cerul nalt se perindă evii
Cît pe mări se sparg mîi de talazuri
Cît mai pilpîie-n noi a vieții suflare
Nu-ți fie teamă!

Ești imaginea pară a viselor noastre
A speranțelor noastre dirză emblemă
Ești potirul vrăjit din care cu toții
Bem cîteanță!

Tu, iubită, fiică, mamă și soră,
Tu, magnifică jertfelor noastre zeiță,
Nu te-om da nicicînd nimănui pe lume,
Patrie scumpă!

S F Î R Ș I T